

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

TIDSKRIFT FÖR HEMMET,

TILLEGNAD

NORDENS QVINNOR.

1879.

21:a årgången.

3:e häft.

Innehåll:

	Sid.
15. Bidrag till belysande af kvinnans själsbegåfning. Af <i>N. Hj. S—r.</i>	113.
16. Godiva. Poem efter Alfred Tennyson af <i>Edv. Fredin</i>	146.
17. Teateröfversigt. Fröken Hwassers debut. Af <i>Teatervän</i>	149.
18. Den torra grenen. Poem af <i>Arla</i>	160.
19. En liten solglimt, saga af <i>B.</i>	161.
20. Ett möte af skolvänner	165.
21. Boköfversigt	>
22. <i>Mönster</i> för konstsöm och väfnad, knyppling, nätarbete m. m. efter en skånsk bänkadrägt.....	168.

STOCKHOLM,

P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG.

15. Bidrag till belysande af kvinnans själsbegåfning.

»Hvad tankens djup beträffar, för att icke tala om dess omfång, tviflar jag högligen, att kvinnan i något hänseende står mannen under.»

J. Stuart Mill.

»Hvad är det lilla i kön, som skiljer, mot det stora i ande, som förenar!»

Thorild.

Det tidsförhållande, som de gamle symboliserade i Janushufvudet, har slagit starka rötter genom alla tidevarf, och detta dubbelansigte, blickande på samma gång mot det flyddas hägrande lustgårdar och framåtskridandets, frihetens gudsrrike på jorden, visar i den tid, som är, fullt lika markerade drag som någonsin förut. Och det må ingalunda förundra oss, att mången, midt i svallet af tidevarfvets väldiga framtidsidéer, med häpnad frågar, hvart detta mände leda, att mången med misstroende betraktar den moderna civilisationens gåfvor som en pandorasskänk, ja med ängslan ser bort från denna af omhvälfningsplaner upprörda tid till ett stillsammare fordom. Men det är ej så mycket denna försagda maklighet, som icke fast mer ett energiskt och djärft blickande element, som är det moderna Janushufvudets tillbaka seende ansigte. Öfver den närvarande tidens stora humanistiska sträfvanden skulle som passande öfverskrift kunna sättas följande om Benjamin Franklin yttrade ord: »Eripuit coelo fulmen sceptrumque tyrannis» (Blixten från himlen han tog och från tyannerna spiran), och det är detta de moderna tendensernas

karaktärsdrag som tusenden äse med grämelse och fast beslutna att till hvad pris som helst utplåna. Det vill mycket mod, mycken fördomsfrihet till, för att själfmant afkläda sig de tusenåriga vanornas och åsigternas trasiga dräkt, men det fordras ännu vida mera mod till, för att afkläda sig den käraste af alla skötesynder: den själfviska, under oräkneliga sekler helgade, föreställningen om somliga individers, genom *kön* och *födelse* tillkomna, företrädesrättigheter framför andra i lifvet, och huru förnämt än en kommande tid må blicka ned på det 19:e seklet, den äran skall det alltid tillerkännas, att det tilldelat aktningen för individens rätt och begreppet om personlighetens frigörelse fullt erkännande. Emellertid kan det svårligen sägas, att dessa stora satsar ännu kommit längre än till teoretiskt erkännande; i praxis är tillämpningen ännu i stort ett önskningsmål, och hvad särskildt den kvinliga delen af vårt släkte angår, har den knappt fått sig tillerkänd några personliga rättigheter i högre bemärkelse.

Aldrig har en sanning så storartad och sublim någonsin uttalats att den ej fått tusenden af motståndare, och aldrig någonsin en lögn så fräck att den ej fått tusenden af anhängare, ja hvad mer är, det är just de högsta sanningar, som ofta kostat sine upphofsmän lifvet, och de skamligaste lögner, som skänkt mången stor jordisk ära. Men seklernas stormvindar rensa bort agnarna från hvetet, och i längden är det sanningen, som trots allt motstånd går segrande ur striden. Ju mindre förnuftigt en idé innehåller, desto förr måste den dö och tvärtom. Därest man därför finner att en idé, oaktadt alla växlingar, alla motståndsförsök, tum för tum tillkämpat sig herravälde, arbetat sig fram till större och större klarhet hos de mest kultiverade folken, kan man vara förvissad om, att det är en stor och upphöjd framtidsidé. En sådan idé är idén om kvinnans frigörelse. När kvinnan först träder oss till mötes i historien, är hon en usel slafvinna, hvars ställning

ej kan med ord målas, och huru usel än männens ställning synes oss, är kvinnans ändå alltid sämre. »Människan», säger Geijer, »är ett sent begrepp i historien», och hvad människan *kvinnan* angår är det ännu senare. Men detta begrepp har med den stigande civilisationen dock inträdt och utvecklats, och i den dag, som är, är det världens högst stående nationer, hvilka såväl skänkt kvinnan den drägligaste tillvaron som ifrigast verka för hennes fortsatta höjande. Det är på grund af min öfvertygelse om det sannt mänskliga i nutidens sträfvande för kvinnans lyftning som jag här nedan skall lämna ett litet bidrag till belysande af några till denna stora tidsfråga hörande punkter.

Att man icke kunnat komma öfverens om hvilken plats kvinnan *bör* intaga inom det mänskliga samhället, bör icke förundra oss, då det ingalunda kan sägas, att man ens kommit eller kommer öfverens om den plats hon inom detta samhälle verkligen *innehar*. Då somliga påstå, att hennes ställning är underordnad, slafvisk, helt och hållet beroende af männens godtycke, påstå åter andra, att kvinnans ställning är fullt jämngod med mannens och att talet om hennes ofrihet är nonsens. Vi skulle sannerligen hafva svårt för att tro det sista vara sagdt på allvar, om ej den dagliga erfarenheten därpå lämnade bekräftelse; ty att en stor skilnad fins härvidlag, synes vara så axiomatiskt klart, att det icke gärna borde undgå någons uppmärksamhet. Frånsedt att kvinnan är politiskt omyndig ej blott i stort, utan äfven i de obetydligaste värf o. s. v., innehar hon på det rent andliga området, jag menar här bildningens, en ställning så vida underordnad mannens, att den ej gärna kan omtalas på samma dag. I stället för att ingå i någon närmare analys af sist antydda påstående, (sådant skulle vara lönlöst; ty den, som på allvar försvarar en klar orimlighet, gör det af skäl, som det är fruktlöst att anfälla), i stället för att därvid fästa något vidare afseende, kan exem-

pelsvis frågas: Hvar är den kvinna, som äger tillräcklig filosofisk bildning, för att kunna följa filosofien, detta människoandens vägbrytningsarbete, från den dag, då hon var dunkel aning, och sedan genom ljus och mörker, genom segrar och nederlag, genom erkännande och misskännande ända till den dag, då hon framträder som produkt af en Leibniz' och en Kants väldiga tankar, som kan tillnärmelsevis bedöma dess betydelse för den mänskliga utvecklingen och andel i vår nuvarande kultur? Att förneka tillvaron af kvinnor med sådan bildning, vore naturligtvis oriktigt, men att påstå, det de höra till lifvets sällsynheter, är ej mer än hvad hvar och en kan stå för. Eller huru många kvinnor känna differential- och integralkalkylerna? Huru många känna perturbationsteoriernas principer, och hvilka mäta stjärnornas parallaxer? Huru många äga tillräcklig insigt i kemi och fysik, för att så att säga kunna dissekera tingen i naturen, påvisa världsbyggnadens material och arkitektoniska lagar? Eller hvilka känna fysiologiens eller mekanikens innersta gåtor, Ninives kilskrifter och Egyptens hieroglyfer? Ännu en gång, jag vet, att kvinnor finnas, som i dessa och många andra stycken kunna mäta sig med männen, men jag vet ock, att sådana kvinnor i vårt land såväl som hela världen äro ytterst sällsynta. Så vore det lätt att på vetandets alla områden anställa en jämförelse och därvid förvissa sig om, att någon likhet mellan männens och kvinnornas andliga uppfostran i verkligheten icke fins. Skulle någon göra den invändningen, att icke håller så synnerligt många män finnas, som kunna sägas beherska ofvannämnda m. fl. vetenskaper, så vill jag på förhand svara, att detta *kan* vara sannt, men att det fins af sådane män ett ojämförligt större antal än af kvinnor, att det står hvarje man fritt att egna sig åt hvilken han vill af vetandets alla grenar och att staten gjort allt såväl för att bibringa honom vetande som för att betrygga hans

existens, sedan detta är gjordt, men att kvinnan saknar såväl det ena som det andra. En man kan begära och få ett stipendium eller anslag, för att idka arabiska eller persiska språkstudier, eller andra vetenskapers, han kan med stor säkerhet påräkna att efter förrättadt värf få en anställning, som icke blott föder honom, utan i de flesta fall äfven möjliggör betalandet af de skulder studieåren möjligen medfört; men hvad har en kvinna att härutinnan påräkna? Intet. Äfven om man inberäknar, att våra kvinnor numera, efter aflagd maturitets-examen, äga rätt att aflägga akademisk sådan, är deras lott icke synnerligen afundsvärd, då de efter fulländade studier ej hafva någon anställning i statens tjänst att påräkna. Mig synes kvinnan med ett ord vara ytterst styfnoderligt lottad, ej blott med afseende på sin andliga uppfostran, utan äfven med afseende på den ställning, som väntar henne, i fall hon ändtligen tilltvingat sig en vetenskaplig bildning, och hur någon på allvar kan vilja jämföra hennes ställning härutinnan med mannens, kan jag ej förstå. Och härmed lämnar jag en fråga, som jag endast i förbigående med några ord velat påpeka.

Då nu mannen fått, eller bättre tagit sig, monopolium på vetande, och i kraft af lagar och institutioner har rätt att, allt efter håg och fallenhet, egna sig åt lifvets alla mångartade verksamheter, så äro däremot kvinnorna, hälften af vårt slägte, dömda att egna sig åt samma sak, att förnöta sitt lif i samma alldagliga enahanda, att vara så att säga materiens trålar, vandringshjul, satta att evigt gå i samma spår och som anses hafva fyllt sin bestämelse som förnuftiga väsenden, då de uppfödt ett eller annat barn och med vällofligt beröm i många år skött köksportföljen detta sista i tusende männers tanke deras (qvinnornas) ypperligaste egenskap. Den vetenskapliga sysselsättningen, som med så omotståndlig kraft drager till sig hvarje djupare anlag, som förlänar människoanden dess adelsbref, som så ofta låter oss glömma det närvarandes rela

tivitet och skänker själen en frid och fröjd, som intet jordiskt kan, ja med ett ord en grundligare kännedom om hvad som på vetandets olika områden ligger inom synkretsen för den mänskliga fattningen, och som det står hvarje man fritt att eftersträfvä och förvärfva, är beröfvad de flesta kvinnor, dels emedan deras göromål ej därför lämna någon tid öfrig och framför allt emedan deras uppfostran ej däråt riktat deras uppmärksamhet eller bibragt dem de därför nödiga förstudierna. Onekligen påtvingar sig oss här den frågan: *Hvadan denna skilnad? Hvadan ett så skiljaktigt lottande?* Mannens och kvinnans ställning i det praktiska lifvet må vara så vidt skilda som hälst, det må vara aldrig så rätt att mannen befaller och kvinnan lyder, det må vara i naturen grundadt att kvinnan under hela sin tillvaro skall sitta mellan fyra väggar i ett hus, ja det orimligaste må vara rimligt, ett står fast: kvinnan är ett medvetet, förnuftigt väsende och bör såsom sådant tillförsäkras, hvad det med all rätt kan fordra: en normal utveckling af de andliga förmögenheterna. »Hvad är det lilla i kön, som skiljer, emot det stora i ande, som förenar!» är ett smärtans rop, som uppstigit ur tusendens hjertan under flydda sekler, och i våra dagar har detta rop blifvit så starkt, så ihållande att det ej kan längre lämnas utan afseende. Det innehåller en förkrossande anklagelse mot oss män för otaliga begångna orättvisor, och det är det *förnuftiga väsendet* kvinna, icke det *honliga väsendet* kvinna, som slungar anklagelsen mot förtryckarne. På dessa röster och på frågan: är kvinnans ofvan antydda ställning den enda, till hvilken hon kan komma, och är denna ställning naturlig och förnuftig? träda oss trenne hvar andra motsatta svar till mötes: 1:o *klagan är orättmätig: kvinnorna ha det fullt ut lika bra sörjdt för sig som männen*; 2:o *kvinnan står visserligen i förevarande fall vida under mannen, men det måste så vara*; 3:o *kvinnans klagan är berättigad och hennes ställning måste förbättras.*

Punkten N:o 1 har jag redan vidrört och affärdat. Punkten N:o 2 åter vill jag upptaga till granskning och göra det så noggrannt som möjligt; ty på dess sanning beror om våra dagars framträdande kvinnouppfostringsprinciper skola stå eller falla, och därpå hänger äfven den tredje punktens sanning eller lögn.

Kvinnan, säga reaktionens fanförare, åtnjuter visserligen en vida mindre omsorgsfull andlig uppfostran än mannen, men det måste så vara. Hvarföre? *Emedan kvinnan i intellektuellt hänseende af naturen (märk af naturen) står mannen under.* Att under sådana förhållanden vilja i regel bibringa kvinnorna lika grundlig och omsorgsfull bildning som männen, skulle tydligen vara att handla i strid med den af naturen angifna riktningen. Skälet synes onekligen något farligt, men låtom oss se till!

Att börja med måste jag anmärka, att påståendet är något vågadt; ty huru kunna påstå, att, där underlägsenhet verkligen fins, denna underlägsenhet är grundad i individens *natur?* och huru veta att kvinnans underlägsenhet (medgifvoin att en sådan ofta fins) är grundad i *hennes natur?* Ett sådant påstående måste vetenskapligt bevisas, eller af erfarenheten bekräftas. Men har sådant skett? Nej. Hvarken det ena eller det andra. Träffande säger Mill, »att frågan om de *naturliga* olikheterna mellan de båda könen är ett ämne, hvarom det på vårt samhälles närvarande ståndpunkt är omöjligt att erhålla någon närmare och fullständigare kunskap». Lagarne för de yttre omständigheternas inflytande på karaktärs- och själsbildningen i sin helhet äro den analytiska psykologiens viktigaste, men på samma gång svårtillgängligaste del. Förr än tillräcklig kunskap härutinnan förvärfvats, är det för tidigt att yttra något positivt om huruvida kvinnans begåfning kan sägas vara af naturen lägre än mannens eller ej, och då det, för att ännu en gång begagna Mills ord, »ingalunda kan på-

stås, det ännu någon äger en sådan kunskap, blir allt, hvad för närvarande säges, mer eller mindre sannolika, alltid obevisade gissningar».

Se vi oss om i naturen efter stöd för påståendet, blir det äfven där svårt att finna några. Vore det sannt, att naturen i regel alltid tillmäter kvinnan en mindre grad af intelligens än som kommer på mannens lott, borde orsaken vara af beskaffenhet att den spårades i sina verkningar äfven hos djuren, hvarvid honorna således i allmänhet borde vara inskränktare än hanarne. Men så är ej fallet. Snarare skulle man kunna säga att motsatsen äger rum. Hvem har ej t. ex. gifvit akt på foglarne, när de bygga sina bon eller försvara sina ungar? och hvem har ej sett hur det är *honan*, som är den egentlige byggmästaren, under det hanen endast anskaffar material, och vidare hvilken utomordentlig fyndighet honan lägger i dagen, när det är fråga om att afvärja eller vilseleda en annalkande fiende? Man må gerna kalla sådant för omedveten modersinstinkt, ty det kan vara det samma hvad en egenskap är i och för sig, endast den tar form i ett klokt handlande. Jag har hört personer på det bestämdaste bestrida riktigheten af att anställa jämförelser mellan människan och djuren, och för den händelse någon äfven här skulle göra det samma, beder jag blott att få påpeka, att människan är en länk i den kedja, där djuren äro en annan och att i stort inga specifika lagar finnas för henne. När för öfrigt frågan är om naturens omedelbara verk och icke de samhälleliga inflytelsernas, är det oftast just naturen själf, som ger det rätta svaret.

Det viktigaste och åtminstone skenbart farligaste stödet för den kvinliga underlägsenhetsdogmen är kvinnans som det påstås mindre hjärna, och jag anser därför som en väsentlig sak att se till hur därmed förhåller sig.

Det är en känd sak, att ett organs funktionsförmåga anses stå i direkt förhållande till organets muskelmassa, att så-

ledes för ex. en arm, som äger en större muskelmassa, ock bör äga en större arbetsförmåga än den, som är muskelfattigare. I stort torde sannolikt regeln vara riktig; utan undantag är den emellertid icke. Sålunda kan det rätt ofta hända, att en späd person besitter större styrka än en gröfre och muskulösare, en omständighet, som har sin orsak i muskelsystemets soliditet, trådarnes subtila bygnad och sammansättning. Det fins intet organ på hvilket denna senare omständighet ej utöfvar det största inflytande i förening med organets öfning. Men då hjärnan subordinerar enahanda lagar som hvarje annat organ, lider det väl knappt något tvifvel, att en till volymen mindre, men till sin bygnad finare sammansatt, hjärna kan vara mäktig af lika mycket arbete, som en större med möjligen sämre kvalitet, och att uteslutande afseende ej får fästas vid volymen. Vidare spelar hjärnans större eller mindre fetthalt tvifvelsutan här en vigtig roll, liksom vindlingarnas talrikhet och starka utveckling, hvarigenom hjärnans yta betydligt förstoras, äfven torde vara af, om ej ännu utredd, så dock väsentlig betydelse, egenskaper, som dock här kunna lämnas åsido, då de, enligt de bästa anatomiska auktoriteter, äro helt och hållet *gemensamma* för de båda könens hjärnor.

Väsentligare än hjärnans volym är troligen dess vigt, och talrika experimenter hafva i den vägen blifvit gjorda, utan att det dock är med visshet ådagalagdt, om kvinnohjärnor i regel äro lättare än manliga eller ej. I proportion till den kvinliga organismens storleksförhållande i öfrigt, borde äfven den kvinliga hjärnan i regel vara något obetydligare än mannens, och Lauret har, efter mätningar af tvåtusen hufvuden, trott sig kunna påstå, att såväl diametern på skilda ställen som omfånget alltid är obetydligare hos kvinnorna än hos männen. Vidare anse Peacock och Hoffman att medelvigten hos kvinnornas hjärnor alltid är obetydligare än hos männens; enligt den förre är vigtskilnaden sex uns, enligt den senare

åter endast två uns. Mill omtalar en man, som vägt många hjärnor, men därvid alldeles icke funnit vigtskilnaden konstaterad; tvärtom hade han funnit en kvinnohjärna till och med vara tyngre än Cuviers, den tyngsta vägda hjärna och hvilken, som bekant, vägde 1,700 gram. Själf har jag haft tillfälle väga ett tjugutal hjärnor, manliga och kvinliga, men därvid ej funnit minsta stöd för Peacocks och Hoffmans uttalanden, något, som dock föga betyder, på grund af undersökningarnes fåtal. Är det, enligt Peacocks med fleras utsago, sannt, att hjärnans vikt tilltager till det 25:e året och aftager efter det 50:e, och vidare, enligt Sims, att hjärnan vid äldre år blir mindre voluminös, sammankrymper, är det uppenbart, att vid såväl mätning som vägning af en hjärna stor vikt måste fästas vid dess ålder, vid äfventyr att resultatet annars blifva felaktiga och värdelösa, då den skilnad i vikt och omfång, som möjligen förefinnes, i alla händelser är ytterst liten. Det minus i *kvantitativt* hänseende, som ju inte är otänkbart hos kvinnans hjärna, kan för öfrigt mycket väl ersättas af någon hjärnas *kvalitet*, tilldömas dess hastigare blodomlopp, då det nämligen är ett faktum att själsverksamheten är proportionel mot blodomloppets hastighet. Vore det dessutom sannt, att hvarje person med ett större kranium, och då antagligen äfven större hjärna, alltid är rikare andligt utrustad, än en person med mindre kranium, skulle det vara den simplaste sak att känna världens eller människornas begåfning. Man behöfde då blott gripa sig an med en kraniimätning och sedan uttrycka individens andliga förmögenheter i — tum. En episod ur min egen erfarenhet må såsom belysande här anföras. För många år sedan var jag en sommar stadd på en fotvandring i Norra Ångermanland. Trött på mitt turistlif, beslöt jag att i en skön, blomrik trakt tillbringa de återstående 5 veckorna af mina ferier och inlogerade mig hos ett fattigt, men hyggligt bondfolk, hvars tvänne barn, en gosse 9 år och en flicka 6 år,

jag skulle informera. Barnen hade skilda mödrar och voro hvarandra i alla hänseenden så olika som dag och natt och för öfrigt de ypperligaste föremål för psykologiska studier. Gossen var såsom äldre större och hade ett frappant stort, men rätt kranium, utan att dock något fattades honom i hvad man säger vanligt förstånd; flickans åter var nästan plastiskt skönt i alla hänseenden. Så olika dessa barn voro till det yttre, så olika voro de äfven till sitt inre. Gossen ville intet lära och saknade äfven därtill förmåga; flickan åter var ett slags underbarn. Efter fem veckor läste hon korrekt både svensk och latinsk stil, ehuru hon vid min ditkomst ej rätt kände alfabetet, och hvad hennes förstånd angår var hon högst ovanlig, liksom i hela hennes väsende låg något öfverlägset och på samma gång ytterst fint. Aldrig glömmar jag det barnet, som, i fall dess vagga ståt i ett lyckligare hem, alltid blifvit en prydnad för sitt kön. Hvarföre var nu denne gosses rätt ovanligt stora hufvud en inskränkthetens boning, då däremot hans systems betydligt mindre hjärna rymde så mycket äkta guld? Vägen och måttbandet veta det åtminstone icke, och kanske skulle en anatomisk eller fysiologisk undersökning i ett sådant fall kunna säga föga mer. »*Hvarföre naturen är såsom hon är, vet jag ej, blott att hon är såsom hon är*» (Ørsted). Alla hittills gjorda anatomiska rön kunna slutligen sammanfattas i följande ord: Ingen forskare i världen har hittills kunnat med säkerhet påvisa något säreget hos kvinnans hjärna såsom bevis för hennes relativt lägre rang inom de tänkande väsendenas serie.

Men äfven om det vore sannt, att de kvinliga hjärnorna i regel äro mindre än de manliga, och vidare att de andliga förmögenheterna äro proportionela mot hjärnans massa, vore det icke desto mindre bra vågadt påstå den sålunda hos kvinnan befintliga underlägsenheten vara ett omutligt verk af naturen; ty det är alldeles icke omöjligt, att en hjärna, såväl som hvarje annat organ, som under sin utveckling underkastas

en större mängd arbete, vid maturitetsperioden äfven uppnår en icke blott större volym utan äfven i proportion därtill större funktionsförmåga, än den, som underkastas en mindre mängd arbete (då n. b. ej arbetet därunder urartat till förslappande öfveranstängning), i hvilket fall den kvinliga underlägsenheten är den följdriktigaste konsekvens af kvinnans uppfostran och verksamhet, hvilka systematiskt beröfva henne betingelsen för en högre själsutveckling: grundligt själsarbete. Denna förmodan är ingen spetsfundig sofistisk, utan en förmodan, uppbyren af omfattande fysiologiska iakttagelser, och det skulle icke det ringaste förundra oss, om den vore identisk med verkligheten; det skulle blott vara ännu ett bevis för den stora, hela naturen reglerande, sanningen: arbete, verksamhet, är utveckling och lif, hvila är död. En kort öfversigt af hjärnans bygnad och förmögenheter hos de olika, på vidt skilda civilisationsgrader stående, folken skulle här vara ett viktigt inlägg, men då jag redan allt för länge uppehållit mig vid denna punkt, vågar jag ej vidare taga uppmärksamheten i anspråk. Af det sagda torde dock vara klart, att det bevis för kvinnans lägre begåfning af *naturen*, som trots och tros ligga i påståendet om deras obetydligare hjärnor, ingalunda är af så bindande eller farlig natur, som att börja med syntes, utan att det med fördel från många håll kan angripas ¹⁾.

Ett andra bevis för kvinnans af naturen underlägsna begåfning har man presenterat i följande kostym: Männen äro öfvervägande begåfvade med *förstånd*, kvinnorna däremot med *känsla*, och då tvänne personer, på ett ekvivalent sätt begåfvade, den ene uteslutande med förstånd och den andre åter med känsla, på ett otvetydigt sätt skulle ådagalägga förståndets företräde framför känslan, är, menar man, äfven här ett väldigt bevis att finna.

¹⁾ Se för öfrigt: Hoffman, Anatomie der Menschen; Brühl, Einiges über das Gehirn der Wirbelthiere, mit besonderer Berücksichtigung jenes der Frau.

Bevisningen är, att börja med, en slags »circulus in demonstrando» så till vida att den saknar giltiga bevisningsgrunder och hufvudsakligen använder sig själf som sådana; ty *hvar* står det skrifvet, att männen hafva privilegium på förstånd och kvinnorna på känsla? I den analytiska psykologiens handlingar står det ej, emedan denna vetenskap ingalunda på långt när ännu blifvit färdig med något grundadt utslag. Men så fins väl beviset i historien och erfarenheten, våra enda öfriga fullt giltiga kunskapskällor? Vi måste därpå svara ett obetingadt nej. Var det för ex. känsla eller förstånd, som frammanade ur stenen en Pheidias', en Skopas', en Praxiteles', en Thorwaldsens m. fl:s mästerskapelser? Eller var det känsla eller förstånd, som förde en Apelles', en Rafaëls, en Michel Angelos, en Lionardo da Vincis penslar? Och är det slutligen känsla eller förstånd, som tagit form i en Mozarts, en Beethovens, en Haydens, en Händels odödliga toner, eller i en Shakspeares, Byrons och Goethes dikter? Att man hos alla desse mästare finner de djupaste och sublimaste tankar och sanningar, motsäger i intet afseende att det var känsla, känslan för det ädla, sköna och sanna, som göt själ i marmorn, lif i färgerna och framtröllade »dikt- och tonkonstens skapelser ur ett bläckhorn». Utan flödande känslor, hade desse män icke varit sådane de varit, d. v. s. oupphinneliga konstnärer och skalder, och det är världens vinst att de ägde känsla; annars hade vi varit utan deras snilles oförgängliga skatter. Var det vidare känsla eller förstånd, som kunde förmå dessa tusenden af korsfarare att lämna hus och hem, maka och barn, ja allt hvad som var dem dyrast i lifvet, för att i främmande länder gå vidriga, okända öden och oftast till slut en bitter, kvalfull död till mötes? Eller hvad var det, som gaf styrka åt dessa millioner bålets offer, eller som eldade dessa skaror, hvilka i fanatismens och våldets tjänst gingo åstad som bödlar under medeltidens tusenåriga,

hemska nattarbete? Det var känsla, känsla. Eller genomvandrom våra fångelser, och vi skola där finna det stora flertalet vara män, och fråga vi, om deras brott företrädesvis kunna anses hafva sin rot i känslan eller förståndet, så svarar oss brottmålsstatistiken, att de hafva den i känslan. Att religionssvärmeri skulle haft och hafva sina flesta representanter inom kvinnovärlden tarfvar bevis, åtminstone hvad medeltiden angår, och *betyder*, om det i vår tid är sannt, intet annat, än att kvinnan, såsom beröfvad all djupare, förståndsodlande uppfostran, lättare än mannen blir rof för grubblerier af ifrågasvarande slag. Slutligen tror jag det, hvar man än tar sin tillflykt, blir svårt att med fakta ådagalägga, att känslan företrädesvis tillhör kvinnorna, åtminstone äga de jämförelsevis få kvinnor, som trädt inom historiens skrankor, ofta omfattande förstånd, t. ex. Margretha af Österrike, Katharina II, Elisabeth af England m. fl. Stuart Mill, som under en lång tid var i tillfälle att studera Indiens förhållanden, berättar, att bland hinduiska folk ingen kvinna kan bli laglig regentinna, utom i de fall, då regenten dör innan tronarfvingen är myndig. I sådana är furstens enka den regerande, till dess hennes sons myndighetsålder inträder. I följd af furstarnes utsväfningar och ofta tidiga död äro sådana förmyndareregeringar bland hindustammarne tämligen allmänna, och om det inträffar, att ett »furstendöme styres kraftigt, verksamt och med sparsamhet, att ordningen upprätthålles utan förtryck och landets odling och folkets välmåga gå framåt, är det visst, att i tre fall af fyra står detta furstendöme under en kvinnas styrelse». Sådant skulle hos bildade folk kanske väcka mindre förundran (ex. i England), men i förevarande fall är det annat. Ty då vi betänka, att dessa stackars kvinnor aldrig lärt läsa eller skriva, aldrig trädt i någon beröring med den yttre världen, utan varit inneslutna i ett harem, en rå tyranns leksaker, måste vi i sanning förvånas, och det är godtyckligt att påstå, det ett

slägte, som har sådane representanter, är utan någon högre förståndsbeväring. Fastmer tvingas vi af en massa fakta att tillstå, det kvinnorna äro mäktiga af ett *praktiskt* förstånd, inför hvilket den förmenta förstfödslorens stolthet ej har något att säga. Ett annat exempel lämna under de sista åren studentskorna i Ryssland och England, med hvilka det egendomliga ofta ägt rum att de varit skickligast just i de rationela ämnena, och hvar och en, som något gifvit akt på sin omgifning, har säkerligen ej kunnat undgå att rätt ofta hos kvinnor finna ljust förstånd, utmärkt genom ovanlig snabb fattning. Jag känner en några och tjugu år gammal kvinna, som, utan att ha fått någon annan än en ytlig pensionsbildning, med samma begär och lätthet löser algebraiska problem som en annan läser Dumas' romaner och, som i resonemanger utvecklar den strängaste logik, oaktadt hon aldrig läst en rad i någon lärobok i ämnet. Vidare har jag som informator för väl ett hundratal gossar och flickor noga aktgifvit på beväringen hos de skilda könen, men därvid alldeles icke funnit flickorna underlägsna i förstånd. I flera flickskolor i vårt land, som jag besökt, har jag också lika litet funnit något sådant. Procenten af dem, som varit skickliga t. ex. i matematik, har, där detta ämne drifvits ordentligt, varit enahanda som i manliga skolor af samma kvalitet. Som predikobitråde har jag under tvänne år undervisat ett par hundra nattvardsbarn, som, i bildning och uppfostran stående på fullkomligt samma ståndpunkt, äfven lämnat det resultatet, att flickorna icke i något hänseende stått gossarne efter i förstånd. Tvärtom kom jag, efter en noggrann anteckning af frågor och svar under fem månader hvarje år, till det egendomliga resultatet, att af 20 gossar besvarades i medeltal 6 förståndsfrågor af 12 och af 20 flickor i medeltal 9 förståndsfrågor af 12¹⁾.

¹⁾ I Skånes folkhögskola för kvinnor, där jag ett år varit och ännu är lärare, har jag gjort den iakttagelsen, att af 26 elever hafva 2 afgjord fallenhet

I det gamla Hellas, där kvinnornas uppfostran stod mycket efter männens, träder oss dock en skara berömda kvinnor till mötes. En särskild sångarskola af kvinnor fans, och ehuru deras flesta diktalster gått förlorade, visa dock några fragmenter att de voro af hög skaldisk begåfning. Betydelselöst är väl ej häller följande, åt dessa nio skaldinnor egnade distikon:

»Nio skaldegudinnor oss himmelen födde, och nio
Jorden, och födde med dem evigt de dödliga fröjd.»

Vidare veta vi, att Myrtis var Pindaros lärarinna, att Corinna sex gånger beröfvade denne sångarfurste snillets belöning vid de olympiska spelen, att Sappho ansågs jämgod med de störste skalderne, att Perikles och Sokrates förklarar, att Aspasia's sällskap varit dem till stort gagn o. s. v. I nyare tid behöfver man blott genomläsa en Madame de Staëls och en George Sands arbeten, för att göra bekantskap med tvänne andar af högsta rang, åtminstone stå de, den förra i tankens djup och den senare i stilens klassiska fulländning, vid sidan af den nyare tidens första storheter. Det var den förra af dessa kvinnor, som den världsförhärjande Napoleon fruktade mera än kanske någon annan person i sitt kejsaredöme, och Mill säger, »att i hela den nyare litteraturen fins intet väldigare organ för tanken än hennes stil». Det är om George Sand samme store tänkare säger, »att hennes prosa verkar på nervsystemet som en symfoni af Hayden eller Mozart», och det är om henne Dumas säger: »Hon tänker som Montaigne och drömmer som Jean Jacques; Lionardo tecknar hennes perioder och Mozart sjunger dem». På den invändningen att dessa stora kvinnor ändå varit ett fåtal, vill jag svara, att det är naturligt och att motsatsen skulle varit ett underverk. Men underverk finnas endast inom fantasiens

för matematik, 6 något mindre fallenhet, men stor lust, 12 lust och medelmåttig fallenhet, 6 svårt för ämnet. Ett gynsamare resultat har jag alldeles icke öfver hufvud funnit i motsvarande manliga skolor eller för öfrigt i några sådana.

värld, och vi må därför akta oss för att söka dem inom verklighetens. Alla stora upptäckter hafva alltid föregåtts af de grundligaste, under långa, långa år idkade studier. Därför utan skulle ingen stor man i upptäcktsväg kommit längre än till aning, aldrig till bevisad sanning, och namnen Bacon och Kant ej varit förbundna med »Novum organon» och »Kritik der reinen Vernunft». Om ingen stor forskare kan sägas, att han åstadkommit något alltigenom absolut nytt; han har endast utdragit mer eller mindre viktiga konsekvenser af gifna premisser, och det 19:e århundradets styrka ligger just i dess vetenskapliga arf från släktets samfälda tankearbete under årtusenden. Det är ur det arfvets vapenhus, som forskaren hämtar de vapen, hvarmed han eröfrar sanningar. Utan Tyge Brahes noggranna observationer hade Kepler ej funnit sina lagar, och utan dessa lagar hade Newton ej kommit till klarhet med sin storartade upptäckt, och utan Keplers och Newtons satser hade ej Laplace kunnat skriva sin »Mécanique céleste» eller Leverrier profetera om Neptunus' tillvaro i ett fjärran, det intet öga sett eller se kunde. Historien om hvarje vetenskapsman är därför alltid historien om ett helt lif, tillbragt i vetandets tempelgård, ett träget arbete under femtio à sextio år. Då nu i allmänhet den kvinnliga bildningen, utom att den ofta består i konversationsfraser, glitter och strunt, afslutas vid det 17:e (konfirmations) året, och kvinnan sedan kastas in på en bana, där hon i lyckligt fall blir en rodocka i salongen, som i oändlighet lyckliggöres med platta artigheter och triviala resonemanger, är det tanklöst att i kvinnans föga vetenskapliga ära vilja finna ett bevis för hennes lägre begåfning, så mycket mer som hennes praktiska bestyr ej tillåta henne att ens förkofra sig i det lilla hon fått lära. Man bör aldrig förgäta, att ingen man, ingen kvinna, intet anlag af hvad beskaffenhet det vara må, kan komma till sin fulla rätt, bli det mesta möjliga, utan att

uppfostrans, bildningens vårdande hand är behjälplig. Om icke så vore, skulle ju alla våra bemödanden och uppoffringar i uppfostringens tjänst vara gagnlösa och människan kunna göra sig oafhändig af den yttre världen. Men så länge vi äro sinligt förnuftiga väsenden, skola vi alltid dela alla ett sådant väsendes inskränkningar. Gripenstedt yttrade en gång, att det för att bli en stor man ofta icke är nog med att hafva stora gåfvor, utan att den så begåfvade individen äfven lefver under lyckliga förhållanden, förhållanden, som sätta honom i stånd att till ett harmoniskt helt utveckla de stora anlagen och slutligen sedan göra sitt andliga kapital fruktbarande. I motsatt fall skall det mången gång inträffa, att den af naturen rikt utrustade blir en medelmätta, eller, som Tegnér säger, en puppa som aldrig blir fjäril, en knopp som ej blir ros, med ett ord, ett vackert anlag, men aldrig något mer. En öppen blick för mötande förhållanden i världen visar tyvärr, att dessa ord blott allt för ofta finna sin tillämpning. Forn-tidens lärdeste man, Aristoteles, har någonstädes kallat människan »ett djur, som *kan* bli förnuftigt»¹⁾ och så profant uttrycket än kan låta, innehåller det dock den verkligaste sanning, den nämligen att det andliga framåtskridandets betingelser äro de bästa möjliga bruk af de naturliga anlagen, hvarförutan dessa liksom dö bort och grafäggas. Då nu kvinnans uppfostran under så många årtusenden, ja under släktets hela tillvaro, varit så föga tillgodosedd, ja rentaf vanvårdad, skulle det återigen vara ett underverk, om inom kvinnovärlden skulle finnas lika mycken intelligens, som inom den manliga. Det skulle ej blott innebära att kvinnorna af naturen äro männen jämgoda i begåfning, utan tydligen att de stå dem mycket öfver; ty den, som med ett *dåligt* verktyg förfärdigar ett mästerverk, står i skicklighet öfver den, som för att skapa ett sådant behöfver de *bästa* verktyg. Skulle då kvinnorna,

¹⁾ ἕως λογικὸν θνητὸν νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν.

i *saknad* af vetenskapliga hjälpmedel, kunnat höja sig till samma ståndpunkt, till hvilken männen kommit *med* dessa hjälpmedel, då skulle de uppenbart måst vara desse öfverlägsna. Den jämförelse man ofta gör mellan tvänne makar är därför äfven oriktig, enär de varit i åtnjutande af så väsentligt olika bildningsmedel såväl under sina yngre som äldre år. Vid sidan af en man, som egnat hela sitt lif åt sina anlags utveckling på skilda områden, måste naturligtvis en kvinna med en liten portion pensionsbildning förefalla underlägsen. Men jämför lika med lika! Tag tvänne makar, som åtnjutit *lika* uppfostran och sedan lefvat under *lika* förhållanden, och jag är öfvertygad att kvinnans underlägsenhet i regel skall försvinna. Bland allmogen, där en sådan jämlikhet i bildning förefins, har jag ock oräkneliga gånger funnit bekräftelser på min åsigt. Då det är fråga om de skilda könens relativa begåfningar af *naturen*, måste jämförelser, för så vidt de skola hafva något värde, göras just bland sist besagde klass, där det omedelbart naturliga står kvar, och icke bland klasser, där bruk och tillfälligheter af oräkneliga slag af ursprungligt *lika* rika naturer göra af den ena »ett kärl till heder och af den andra ett till vanheder». Sådana skiljaktigheter äro omständigheternas, icke naturens verk, och hvad kvinno- uppfostran angår, har det oftast *varit*, liksom det ännu *är*, mindre fråga om utvecklandet af de individuella anlagen, än att med hvad medel som helst inpassa kvinnan i en på förhand konstruerad idealform för det kvinliga varat. »Hvad som kallas kvinnans natur», säger därför Mill sannt, »är någonting i hög grad konstladt; det är ett onaturligt stegrande å ena och ett onaturligt hämmande å andra sidan». Tusendens sätt att uppfostra sina döttrar kan liknas vid en trädgårdsmästares metod, som, för att förhindra en växts naturliga gröna färg och i stället få honom gul, drifver upp honom i ett rum, beröfvadt ljus och ren luft. Trädgårdsmästaren vinner sitt syfte-

mål, men hans växt bär inga blommor, ingen frukt; den sprider ingen doft, fröjdar ej genom sin fågring; den är ett förstördt exemplar. Huru ofta träffa vi ej i lifvet på unga kvinnor, som på ett liknande sätt drifhusmässigt uppfostrats och som med afseende på sin själsutveckling äro utbildade, förbleknade blommor, utblottade på den andliga friskhetens lifgifvande doft och liksom lemlästade af oförnuftighetens klumpiga händer. Stympad eller sträckt i uppfostringens prokusteussäng träder ungmön ut i världen och skall då gälla för de ursprungliga anlagens förkroppsligande, skall då gälla som bevis på naturens och den förnuftiga uppfostrans samfälda mästerskap! Nej, uppfostrare och uppfostrarinnor, gifven oss bättre kvinnor, *naturliga kvinnor*, och I skolen hafva ett bättre människoslägte! I gören våld på naturen, för att innesluta henne i de inskränkta åsigternas trånga nötskal, för att af hennes skönaste verk prägla ett gångbart mynt på ytlighetens, trångbröstenhetens och resonemangspartiernas marknadstorg; och sedan det lyckats Eder, sedan I lyckats åvägabringa den fria personlighetens, individualitetens, så att säga själfmord, vågen I ändå säga: »Se, det är Guds finger!» och veten icke, att i tusende fall af dessa faller naturen moderliga tårar på sina verks ruiner, sina barns för tidiga grafvar. Skönhet är ej bleka kinder och en tillsnörd kropp med konstlad själ, utan »naturen i sin fullkomlighet», en harmonisk själ i en harmonisk kropp. Det är devisen öfver kvinnoidealet liksom ock öfver hvarje människas. Den manliga och kvinliga uppfostran må fordra så många individuella skiljaktigheter som hälst, *ett* är i alla fall det samma och viktigaste: *att utbilda organismen till form och kraft, till skönhet och hälsa, och karaktären till ädelhet, själfständighet och styrka.* Den, som ej tager hänsyn därtill, han är, vare sig han uppfostrar män eller kvinnor, på villospar och en våldsverkare på lifvets arena. En förnuftig uppfostran fordrar sundare vetenskaplig spis, än de

prunkande skåderätter, som bjudits och bjudes våra kvinnor; den fordrar tanke- och förståndsodlande studier. Då skall den sjukliga känslsamhet, den olust och motvilja för allvarigare saker, som onekligen vidlåda en så stor del af våra äldre och yngre kvinnor, försvinna, och det innehållslösa snack, som så föga anstår och frejdar kvinnan, tystna och lämna rum för solidare, värdigare sysselsättningar.

Ej sällan får man höra personer, för att ytterligare styrka sina åsichter om kvinnans underlägsenhet, påstå att männen äro mera riktade åt det ideala, medan däremot kvinnorna ligga mera åt det sinliga och som bevis för påståendet anföra en Kleopatra, en Messalina, en Agrippina, en Poppæa, en Katharina II m. fl. Jag medgifver villigt, att dessa kvinnor stå som vidriga skamfläckar på kvinnovärlden; men vill man vara rättvis, kan man ej håller förtiga en Nero, en Caligula, en Caracalla, en Heliogabalus, en Filip II, en Ferdinand II m. fl. historiens odjur och mänsklighetens plågoris. Skulle nu dessa fall få anses representera det dåliga hos de båda könen, skulle slutsatsen bli, att de i djurisk sinlighet ekvivalera, men att kvinnan kanske öfverträffar mannen i listig elakhet, under det hon står honom efter i känslolös, barbarisk grymhet. Men i den intellektuella begåfningens vågskål är det ingalunda listen, som kommer till korta; ty den vittnar om ett fint, beräknande förstånd, medan grymhet aldrig kan få namn af något annat än kall djuriskhet. »Men», invänder man, »det skall dock aldrig kunna bestridas, att kvinnovärlden är behäftad med svagheter af snart sagdt alla slag». Sannt, lika sannt, som att den manliga är på samma sätt; men att vilja påstå, att dessa svagheter skulle vara något specifikt *kvinligt*, något af naturen kvinnorna påtvingadt, det är lika oförnuftigt och ohållbart, som om någon, på grund däraf att det fins t. ex. tjufaktiga män, ville påstå att tjufmanien är något gemensamt för och naturligt hos *alla* män. Hvad

som gäller individen, behöfver ej därför gälla släktet, och hvad som gäller *många* individer, behöfver och *kan ändå icke* därför gälla om släktet, då nämligen individerna lefvat under förhållanden, som ej blott inverkat på, utan i väsentlig mån *bestämt* deras själsriktning, och det oräkneliga gånger utan hänsyn till och i strid med den af naturen angifna vägen. Först sedan alla inquisitoriska legodränkar i de föräldrade, förutfattade principernas tjänst afskedats, först sedan det ej längre är fråga om att uppfostra qvinnor till stilmodeller, gjutna i *samma* mått, utan till fria, själfständiga personer med alla individuella anlag utvecklade till det *bästa och mesta möjliga*, till hvad de *kunde* och *borde* bli, först sedan, men också icke förr, skall det vara tid att yttra sig om hvilka kvinliga fel och brister, som äro *naturliga* sådana och hvilka som äro de *yttre omständigheternas* verk. Detta vare sagdt om alla de mindre goda drag, som man ansett vara den kvinliga naturens fattigdomsbevis.

Något vidare afseende förtjänar ej håller det påståendet, att kvinnans intressen företrädesvis äro koncentrerade på det subjektiva, det egna jaget, då däremot männens äro riktade på det objektiva, det allmänna. Detta senare är i stort omöjliggjordt för kvinnan i hennes närvarande samhällsställning; men de fält, som stått henne fria, hafva ingalunda lämnats oarbetade. Man skall i sanning vara bra skumögd, för att ej hafva märkt eller märka den kvinliga verksamhetens kolossala dimensioner i filantropiens och de ädlare mänskliga intressenas tjänst; man måste hvarken kunna eller vilja se, för att ej hafva i öppen dag kvinnans uppoffrande tillgifvenhet för ett mången gång mindre värdigt föremål, hennes själsstyrka i motgången och hennes fyndighet i uppfinning och användning i de mest kritiska ögonblick af just de för tillfället lämpligaste medlen. I dessa stycken hafva kvinnorna gått längre än någonsin männen, och ändock skulle deras intressen vända sig

endast omkring det egna jaget som attraktionspol och dess fördelar vara hela deras verksamhets, alla deras tankars drifkraft! Hvad man än med skäl må säga till kvinnornas nackdel, hvad en förvrängd uppfostran och skef samhällsställning än må hafva uträttat till deras, för att säga rent ut, försämring; rättvisligen måste medgifvas, att den uppoffrande kärlek, som är gudsidéens renaste afbild på jorden, har sitt skönaste förkroppsligande just i en kvinnosjäl, och denna höghet, detta adelsbref, skall ingen egoistisk orättvisa kunna frånrofva henne. Må vara att hon ej med vetandets fackla nedstiger i de dolda sanningarnas mörka schakter, må vara att hon ej i altets rymder pröfvar andens] vingar, må vara att hon ej med snillet trollstaf betvingar naturen och löser dess hemligheter, sådant är, som jag sökt visa, naturligt, då man ej förfogar öfver tillräckliga vetenskapliga resurser, men må vi ej därför frånkänna kvinnan en natur, lika rik, lika högboren som mannens. Sådant vore grymt orättvist.

Skulle nu det sagda medgifvas vara sannt och således kvinnan vara berättigad till en lika grundlig och omfattande uppfostran som mannen, skall man icke desto mindre hafva till hands en kanske den svåraste invändning. Man invänder: Kvinnans bestämmelse är att vara *moder* och *maka* och denna uppgift skulle i väsentlig mån omöjliggöras genom en vetenskaplig uppfostran, som, utom att den beröfvade kvinnan tillfälle till nödig praktisk öfning i hushållsväg, sannolikt skulle ingifva tusende afsmak och motvilja för det husliga lifvets mera triviala sysselsättningar och i stället drifva dem till en mera positiv verksamhet i lifvet.

Själfklart torde det vara, att om ofvannämnda åsigt om kvinnans lifsmål ej är fotad på säkrare grund än kvinnans *okunnighet*, den är i hög grad själfvisk, barbarisk och förnuftsvidrig. Ty en lifsuppgift, som ej kan tåla individens högsta möjliga andliga utveckling, är endast en *förment* sådan,

som antingen hvilar på grof okunnighet eller förhärdad själfviskhet.

Vidare måste jag erkänna, det jag ej kan gå in på, att kvinnans uppgift *uteslutande* är den att vara *moder* och *maka*; ty i så fall borde för denna bestämmelses förverkligande någon ovilkorlig garanti förefinnas, eller m. a. o. detta förverkligande vara ytterst betingadt af personligt, fritt val. Men det är ej så, och i det närvarande samhället fins ingen enda kvinna, som, under förutsättning att hennes enda bestämmelse är den ofvan nämnda, kan med visshet vara säker på att undgå det sorgliga ödet af ett förfeladt lif eller för öfrigt taga någon positiv del i ett sådant ödes afvärjande. En sådan ordning är onekligen grym och måste leda till de sorgligaste följder. »Just denna lära om kvinnans *förment* uteslutande bestämmelse för husliga värf, denna lära, som, i motsats mot det närvarandes väldiga fakta, icke anvisar den kvinliga ungdomen något annat mål, än en oberäknelig möjlighet till *passiv* valrätt att ingå i giftermål, denna lära är det, som gifver uppfostringsväsendet en så skef riktning». (Holtzendorff.) En bestämmelse, som *kan* uppnås af endast *några* individer, kan ej vara släktets enda, ty i så fall skulle en massa individer ej hafva någon bestämmelse alls, och jag tvekar ej att tro, det kvinnans mission i lifvet är vida mer omfattande än det hittills trots och ännu tros.¹⁾

Förutom allt detta förefaller det mig högst besynnerligt att påstå, det en menniska skulle genom vetande kunna oskickliggöras till *någon som hälst funktion* i lifvet eller öfver hufvud bli sämre, och då detta i intet land eller samhälle i hela världen varit fallet med männen, kan jag ej annat än förklara farhågan för kvinnans så att säga degradering genom

¹⁾ Jag får vidare hänvisa till: Speech of J. S. Mill on the admission of Woman to the electoral Franchise. Spoken in the House of Commons, May, 20, 1867; äfvensom till Mills bok: The Subjection of Woman, öfv. af Åkerberg, 1869 och Essays by H. Th. Buckle III, öfv. af Ålund, 1872.

vetenskaplig bildning för löjlig. Nog kan det finnas fall, då man kan säga, att en person, efter genomgången t. ex. af en skola, är sämre och i det stora hela odugligare än förut, i ty att han under sin skolgång icke blott icke inhämtat några kunskaper, som skickliggöra människorna till lifvets högre värf, utan äfven förlorat håg för den forna, anspråkslösare sysselsättningen, jämte det han som sällskap fått en hop mindre goda vanor; men sådant inträffar lyckligtvis ytterst sällan och dessutom endast med sådana personer, som utan anlag *tvungits* att studera och som haft redan före studietiden mer eller mindre dåliga vanor och grundsatser. Vetande är makt, den makt hvarmed människan gör sig naturen underdånig, den makt, som betingar den bildade mannens välde öfver den okunnige, europeens öfver vilden, och den moderna mänsklighetens väldiga makt gent emot forntidens, det är just vetandets. Men ännu mer. Vetandet tämjer ej allenast blixten och den vilda forsens otyglade våg; äfven de mänskliga lidelsernas och drifternas störtsjöar måste lägga sig vid dess fot. Vetande har då ej allenast gjort oss skickligare, det har äfven gjort oss moraliskt bättre; det har gjort oss samvetsgrannare i våra värfs uppfyllande; det har lärt oss inse människornas behof af hvarandra och därföre gjort oss mänskligare; det har ej utplånat vårt mod, vår *förmåga* att lida, men det har minskat *nödvändigheten* att lida. Och allt detta skulle gälla endast om de förnuftiga väsenden, som äro männer, men ej om kvinnorna! Nej, lika visst som fäder och mödrar återfinna sina *söner* efter fulländade studier såsom dugligare och bättre, ja *mänskligare* människor, lika visst skola de, då vetandets tempeldörr ej längre är stängd för kvinnan, efter vederbörlig uppfostran finna äfven sina *döttrar* förädlade och värdigare sin höga bestämmelse.¹⁾ När man betänker, att en kvinna,

¹⁾ Såsom bevis på kvinnans olämplighet för studier äfven i rent fysiskt afseende, har man anfört att i Amerika kvinnornas hälsa betydligt lidit af syssel-

med uppodlade själsförmögenheter och makt att befalla den kemiska- och fysiska vetenskapen i det dagliga lifvets tjänst, på en jämförelsevis kort tid skall kunna i praktiska värf komma längre än den obildade på långa år, kan man alldeles icke finna farhågan för kvinnans ryckande från öfning i hushliga bestyr grundad, så mycket mindre som fyra månaders ferier under hvarje år lämna mer än riklig tid öfrig till experimenter och försök af alla slag. Åtminstone hafva flera kvinnor med mångårig erfarenhet härvidlag försäkrat, att studierna rättvisligen aldrig kunna sägas göra något intrång på hushållspraktikens område, om tiden rätt användes. Af hvilken vigt det slutligen skulle vara för kvinnan, som är släktets moder, att besitta omfattande kunskaper i fysiologi och hälsolära, kan endast den, som aktgifvit på den blodiga mortalitetsprocenten (40 % inom de 10 första lefnadsåren) bland barn till fullo uppskatta. Då man inbillar sig, att alla dessa millioner, som i sin spädaste ålder sänkts i en för tidig graf eller framsläpat ett längre eller kortare lif i elände, innan ändtligen döden gjort slut på en smärtefull tillvaro, borttryckts af en allsmäktig, omutligt sträng Försyn och i en sådan inbillning tröstar sig öfver sin lidna förlust, är det endast okunighetens salva man breder på sina synders sår. Med en stigande bildning hos våra kvinnor, med en stigande kunskap hos dem om det organiska lifvets lagar och väsende, skall den nämnda mortalitetsprocenten efter hand förminska och ej längre så många brustna Rakelshjärtan klaga vid sina spädas grafvar.

Det är rätt sorgligt att höra, hvilken ringaktning för vetande, som kvinnorna själfva ibland oförtäckt lägga i dagen. Jag har hört många efter tidens sed bildade kvinnor, som för-

sättning med studier. Det är tydligt att det tyder på en bristande fysisk vård, ej svarande mot den kvinliga fysikens behof, men alldeles icke på studiernas skadliga inflytande på kvinnornas hälsa under hvilka förhållanden som hälst. Den fysiska vården måste lämpas efter skilda organismers olika kraf.

klarat t. ex. prof. Abelins arbete om »vården af barn under de första lefnadsåren» för grof humbug och för öfrigt bestridt vetenskapen rätt att yttra sig i en sådan fråga som barnuppfostran. En gång försäkrade mig en högt uppsatt kvinna, att vetenskapen ej är till för hennes kön. »Kvinnan», sade hon, »är lyckligast i sin närvarande ställning; någon grundligare bildning behöfver hon ej; den skulle dessutom blott störa hennes stilla lycka». Så få ord, och dock huru mycket säga de ej! De tolka hvad tusende kvinnor äro öfvertygade om, de tolka hvad tusende männer anse för kvinnoidealets kött och blod, hvad nästan hvarje lagstiftare satt som devis öfver den kvinliga tillvaron. Och likväl innehålla de ingen ting mer eller mindre, än en förnekelse af tvänne de viktigaste sanningar: kvinnans behof af vetande och hennes däraf härflytande sällhet. Kvinnor, som ej söken eller tron Eder behöfva något vetande! Frågen dessa skaror af olyckliga, som försmäkta under bördan af sjukdomar, hvars frön utsåts af en naturstridig uppfostran, frågen deras historia, som i lifvets vår mejats af döden, frågen de kvidande barnen vid Edra egna bröst, om I ej behöfven någon grundligare bildning! och de skola svara med ett förkrossande rop, att I behöfven vetande, grundligt vetande och att det är Eder okunnighet, som sänkt Edra barn i grafven. Jag vet att mina ord skola förefalla Eder tröstlösa, men jag vet något ännu tröstlösare, nämligen okunnigheten, och genom att rikta dödshugget mot henne, skolen I bättre lära Eder inse Eder pligt mot det dyrbara lån I fått Eder anförtrodt och som endast blott allt för ofta förvissnar under Edra villiga, men oskickliga händers vård. »Af allt ondt är försoffningen det värsta. Gifven oss orimligheter, gifven oss villfarelser, gifven oss hvad som hälst, men rädden oss blott undan stillastående! Vanans likgiltighet är vår nattsida. Hon lägger sig som en frostdimma öfver människorna, förslöar deras förmögenheter, uppfräter deras krafter

och gör dem odugliga till fullgörande af dem ålagda värf i lifvet» (Buckle).

Lika osannt anser jag det äfven vara, att vetande skulle störa kvinnans, lika litet som någons, *sanna* lycka. För naturmänniskan och orientalen kan stilla, maklig hvila, ett passivt försjunkande i ett till hälften omedvetet drömlif, kallas lycksalighet, men ingalunda för den civiliserade mänskligheten. För henne är lycksalighet det samma som medvetandet att hafva utträttat det mesta möjliga nyttiga, och hvad som iständsätter människan till att vara nyttig, vetande, kan, rätt taget, i all evighet ej innebära vilkoret för olycka. Ingen människa lefver blott för sig själf, utan är moraliskt pligtig att, så vidt på henne kan ankomma, bidra till Gudsrikets förverkligande på jorden, d. v. s. till mänsklighetens sanna humanisering, och om det subjektiva lugnet därunder störes, skall dock hvarje ädel ande, i medvetandet af sin höga kallelse att vara »jordens salt och världens ljus», finna sin rätta och högsta lycksalighet i detta lifvet, och det är i sanning en sällhet, himmelsvidt höjd öfver den, som en maklig, isolerad tillvaro skänker. Det gamla ordspråket: alla människor behöfva gudarne, kan därför lämpligt förändras till: alla människor behöfva vetande, och den, som då påstår att vetandet medför osällhet, kan jämföra sin ställning med den råe negerns eller indianens, då utslaget ej skall bli tvifvelaktigt.

Uti sitt bekanta arbete »Philosophie des Unbewusten»¹⁾ låter E. v. Hartman oss veta, att vetande och positiv beröring med lifvet äro mycket farliga saker för kvinnan. »Man bör», säger han, »akta sig för att göra kvinnan alltför förnuftig . . . Kvinnan förhåller sig nämligen till mannen på samma sätt som det instinktmässiga eller omedvetna till det förståndiga eller medvetna handlandet. Den äkta kvinnan är därför ett stycke natur, som för mannen äger något värde endast så

¹⁾ Öfv. af Stuxberg, Stockholm 1878.

länge han vid hennes sida får slumra vid det omedvetnas bröst. »Det evigt kvinliga» skall därför för alla tider blifva ett kompletterings- och bildningsmoment (märk, blott ett *kompletteringsmoment*) för det manliga könets ungdomstid, och för att *åt sig bevara* detta »det evigt kvinliga», skall mannen i möjligaste måtto söka afhålla kvinnan från hvarje beröring med det positiva lifvet, där den medvetna kraften utvecklas».

Jag har hört många, som ansett denna såväl som andra den ryktbare pessimistens läror för något utomordentligt. För min del måste jag tillstå att den är alldeles motsatsen; den liknar en Deianiras tjusdrägt och skall förgifta hvar och en, som kläder sig däri; den är ett falsarium, baserad på den orientaliska lifsåskådningens och den moderna pessimismens grund. Ingen, som tror på mänsklighetens utveckling, lär väl kunna gå in på, att kvinnans värde ligger i hennes omedvetenhet. För den råde naturalisten, som i kvinnan ej ser något annat än det *honliga* väsendet, är det sannt, men för den bildade mannen, som i henne ser den *förnuftige* individen, sin like, är det åter en lögn. För honom är kvinnans värde oupplösligt förenadt med det kvinliga förnuftets höjande till högre och högre klarhet och fullkomning. Men äfven om det vore sannt, att omedvetenheten (d. v. s. okunnigheten, enär vetande och medvetenhet ej kunna skiljas) betingar kvinnans värde för mannen, vore tillämpningen af en sådån sanning den hjärtlösaste själfviskhet. Därföre att halfva mänskligheten, männen, däraf hafva fördel, skall den andra hälften, kvinnorna, offras på okunnighetens (= omedvetenhetens) altare! Här räcker den Schopenhauerska egoismen fram sitt Medusahufvud och det skulle i sanning vara förstenande, om vi ej kände hvilka väldiga och ädla krafter, som på djupet af vår tid äro verksamma i mänskligare riktning.

Ehuru jag redan tagit allt för mycket tålmod i anspråk, kan jag dock icke underlåta, att med några ord belysa en

vårt närvarande ämne mycket nära liggande fråga, jag menar den om det s. k. ärftlighetsmomentet. Allt sedan Aristoteles' tid har forskningen förgäfvets sökt svar på denna sfinxfråga: *är begåfningen att anse såsom arf från fadren eller modren eller från båda?* och ändå veta vi i dag föga mer om saken, än filosofen från Stagira visste för mer än 2,000 år sedan. Dock har forskningen ej håller här förnekat sig, och om den ej ännu funnit sanningen, har den åtminstone anvisat den väg, hvarpå den skall finnas. Lämmande åsido alla psykologiska och fysiologiska iakttagelser, skall jag inskränka mig till att endast säga, att det sannolikt är från mödrarna vi företrädesvis ärfva våra anlag, dels omedelbart före födseln och dels medelbart genom det innerliga samband, hvarmed vi under vår spädaste ålder äro med dem förenade, och beder jag att som stöd för en sådan åsigt få anföra några egendomliga historiska fakta af särdeles talande natur.

Vi börja med Platon, om hvilkens moder, Periktione, myten förtäljer, att hon var så skön och underbar att själfve Fojbos-Apollon förälskade sig i henne och att han var Platons fader. Om Ariston, Periktiones gemål, veta vi ej något annat, än att han var en vanlig människa, och det var utan tvifvel Platons sällsynta begåfning, som kom myten att låta den »gudomlige» vara en frukt af solgudens förbindelse med den högst ovanliga kvinnan. Olympias, Alexander den stores moder, beskrifves såsom brinnande i sin entusiasm, oregerlig i sina passioner, alltid uppgörande planer och intriger. Neros moder, Agrippina, var ett vidunder; så ock han själf. Augustinus' moder, Monika, har gått till eftervärlden såsom en sällsam kvinna, och man har sagt, att hon var ånyo förkroppsligad i sin son.

Shakspeares fader var handskmakare och troligen en bra karl; modren omtalas som excentrisk, eldig och fantasirik. Newtons moder var högst ovanlig genom allvar och eftertanke.

Om Byrons föräldrar heter det, att fadren var »ovis och lastbar och modren egendomlig, passionerad, stolt och halftokig». Buckle nämner sin moder med en vördnad, som gränsar till dyrkan.

Den snillrike Winckelmann var son af en skomakare, men hade en moder, som var »öm, kärleksfull och elegant». Bacons af Verulam moder var ovanlig »genom anlag och lärdom», och om Mirabeau säges det, att han »från sin moder ärfde sina sinliga och ödeläggande passioner, men äfven sin stora förmåga att humanisera sig och sin fina, beherskande takt».

Goethes fader var kall och formel, allvarlig och pedantisk; modren en sällsynt kvinna, full af fantasi, lefnadsglädje och klokhet. Hvad denne jätte i andens värld själf tänkte om sin begåfnings ursprung, ses af följande hans egna ord:

»Vom Vater hab' ich die Statur,
Des Lebens ernstes Führen;
Von Mütterchen die Frohnatur,
Und Lust zu fabuliren».

Schiller hade likaledes till mor en af dessa eldiga, men ömma och kärleksfulla kvinnor, som med andens makt beherska världen.

Då Linné redan i sin vagga omgafs med blommor och så att säga uppväxte i fadrens trädgård, få vi ej häller förbise det faktum, att modren var en svärmisk och liflig kvinna.

Å andra sidan är det egendomligt, att store mäns egenskaper aldrig gått i arf åt deras barn, utan har det tvärtom ofta händt, att dessa varit medelmåttor eller till och med idioter. Sokrates' hustru, Xantippa, var en tämligen underordnad kvinna på begåfningens vägnar, och hennes barn med Sokrates ägde intet af den sällsynta själsstorhet, som utmärkte denne forntidens visaste man. Thérèse Levasseur, Rousseaus maka, var så inskränkt att hon ej ens kunde lära sig åtskilja alfabetets bokstäfver, och får man tro gängse berättelser, voro alla

hennes barn med den rikt utrustade mannen *födda* dâr-hushjon.

De ytterligare fall, som här skulle kunna uppräknas, skulle endast föra oss allt för långt från vårt egentliga ämne, och vill jag blott tillägga, att jag, såväl genom genealogiska studier som genom de noggranna undersökningar rörande ett stort antal nu lefvande mäns föräldraförhållanden, som jag på mina resor varit i tillfälle att göra, kommit till den slutsatsen, att rikt utrustade naturer rätt ofta, för att ej säga oftast, haft inskränkta fäder, men *aldrig* inskränkta mödrar, och vidare att store *mäns* egenskaper nästan *aldrig* öfvergått till barnen, men att rikt utrustade *kvinnors alltid* gjort det (allt naturligtvis med inberäkning af det stora inflytande en god eller dålig uppfostran alltid måste utöfva på de naturliga anlagen). Så mycket tror jag mig ock, utan att trêda sanningen för när, tryggt kunna påstå, att kvinnans höjande i intellektuell hänseende måste, enär en stegring af *hennes* andliga förmögenheter innebär en stegring af hela mänsklighetens, vara af oberäknelig vikt för kommande släktens väl, att mera harmoniska och andefulla kvinnor skola skänka oss en bättre mänsklighet, med ett ord, att det är af kvinnan vi hafva att vänta vår andliga förstfödsorätt, vår gemensamma arfvedel, »ännu ofödda myriaders skönaste tröst och förhoppning».

Sammanfatta vi nu hvad jag sagt, komma vi till följande, som jag tror, riktiga slutsatser:

Det är ej sannt att kvinnan åtnjuter en ens tillnärmelsevis lika omsorgsfull uppfostran som mannen hvarken med afseende på omfång eller djup.

Ett sådant sakförhållande har ej, såsom påståtts, något stöd eller försvar i en föregifven kvinnans af naturen underlägsna begåfning, då nämligen denna underlägsenhet är en gissning, ej en ådagalagd sanning; ty hvarken från psykologisk eller fysiologisk synpunkt ha giltiga bevis kunnat hämtas.

Det är ej håller bevisadt, att kvinnorna äro begåfvade utslutande med känsla och männen med förstånd, för så vidt nämligen historien och erfarenheten hafva någon rätt att vittna i saken, och för så vidt man tager vederbörlig hänsyn till de omfattande inflytelser, som uppfostran, sysselsättning och yttre förhållanden i öfrigt, alltid utöfva på de naturliga anlagens utveckling. Lika litet är det sannt, att kvinnan är mindre ideal än mannen; ej håller är hon mera själfvisk och riktad åt det egna jaget, snarare motsatsen.

Vidare är det ej sannt, att kvinnans bestämmelse, lika godt hvilken, kan omintetgöras genom en vetenskapligare bildning, tvärtom bör den i alla hänseenden uppnås på ett högre och fullkomligare sätt.

En så andefull och harmonisk tillvaro som möjligt för kvinnan är ett livsvilkor för mänsklighetens andliga framåtskridande, ty de intellektuella förmögenheterna synas vara arf företrädesvis från modren (dels omedelbart och dels medelbart).

Med förnekande af *underlägsenhet* i begåfning hos kvinnan, är ej *skiljaktighet* i begåfning förnekad. Ehuru det är alldeles obevisadt *hvari* den möjliga naturliga skiljaktigheten skulle bestå, är det mer än sannolikt, att en sådan kan förefinnas, ja det är möjligt att kvinnan, som Buckle säger, är företrädesvis *deduktivt* anlagd i motsats till mannen, som är öfvervägande induktiv; men därmed är ingalunda någon *underlägsenhet* bevisad, för så vidt det nämligen är en himmelsvid skilnad mellan att vara på ett *annat sätt* begåfvad än en person, än att vara den personen i begåfning *underlägsen*. Därföre säga vi med rätta, att Shakspeare och Newton, Platon och Mozart m. fl., trots det skiljaktiga i begåfningens art, äro de största snillen världen sett, d. v. s. hvar och en är störst på *sitt* individuella sätt, och någon annan jämförelse mellan store andar kan ej göras. Då jag upptagit frågan till granskning, har det ock varit för att i någon mån påvisa

det otillräckliga i bevisföringen, ej den absoluta omöjligheten af själfva faktum.

Slutligen har jag ej velat påstå, att kvinnan skall uppfostras på *det eller det sättet, bli det eller det*, utan att den kvinliga uppfostran bör gå ut på att *utbilda karaktären till ädelhet, själfständighet och styrka och anlagen till det mesta och bästa möjliga, och att kvinnan sedan har rätt att bli det hon i kraft af sina egenskaper kan bli, rätt till »alla arbeten, till hvilka hon har förmåga»*, och kan jag omöjligen frångå, att dessa den kvinliga bildningens och samhällsställningens grundprinciper ända hittills nästan helt och hållet förbisetts.

Till de viktigaste frågor, öfver hvilka jag nu sökt kasta en allmän öfverblick, hoppas jag framdeles kunna återkomma, synnerligast dem, som röra sakens rent praktiska lösning.

N. Hj. S—r.

16. Godiva.

(Efter Alfred Tennyson.)

I Coventry jag väntade på tåget,
och dref bland menskohvimlet kring på bron,
med blicken fästad på de trenne tornen —
och där, i trängseln, tecknade jag upp
den gamla stadens åldriga legend:

Ej vi allenast, tidens yngsta säd,
vi, nuets män, som sabla ned det gamla
med samma snabbhet som ett hjul vi vända,
och rätt och orätt föra jämt på tungan;
ej vi allenast hafva älskat folket
och harmsne knotat öfver skattetryck;
nej — hon, Godiva, kvinnan, hon som lefde
för tusen somrar sedan, jarlens maka,

den grymme jarlens här i Coventry,
 hon gjorde mer, led mer, vann mer än vi.
 Ty då en gång han lade skatt på staden
 och mödrar kommo, gråtande, med barnen
 och ropade: »vi skola dö af svält,
 om denna skatt skall krävas af vårt armod; —
 då gick Godiva stilla in till jarlen,
 som, skäggig och med tofvigt hår, allena
 med sina hundar dref omkring i salen.

De armes gråt och klagan hon beskref,
 och bad för dem: »de skola dö af svält
 om denna skatt du omildt kräver ut!»
 Han såg på henne, tycktes halft förvånad
 och talade: »du skulle icke tåla
 för sliques skuld en rispa i ditt finger.» —
 »Jo — sade hon — jag gäfvde gärna lifvet!»
 Han hånlog, svor vid Paulus och Petrus,
 och rörde lekande sin makas örring:
 »Åh hå! — bah — prat!» — »Ack pröfva mig hon sade —
 och du skall se, jag gör hvad du begär.»
 Och ur ett hjärta, sträft som Esaus hand,
 en tanke steg: »rid naken genom staden,
 och jag skall eftergifva denna skatt.» —
 Och följd af hundarne han dädan gick.

Allena dröjde hon en timmes tid;
 och likt en fäjd emellan himlens vindar
 drog lidelse mot lidelse i brottning
 inom Godiva, tills när timmen gått
 förbarmandet som segrare stod kvar.
 På hennes bud en härold red kring staden,
 som under lurars klang tillkänna gaf
 det hårda priset, men att hon likväl

för folkets räddning skulle gälda detta;
 blott att — så visst som henne kär de hölle —
 en fot ej måtte träda ut på gatan,
 och intet öga se från fönstret ned,
 förr'n middagstimmen slog i kyrkotornen:
 att en och hvar i hemmen ville dröja
 med lykta dörrar och med slutna luckor.

Till innersta gemaket undanflydd
 hon löste örnarne som samman höllo
 det gyldne bältet — jarlens bröllopsgåfva.
 Hon darrade vid hvarje andedrag,
 en sommarmåne lik, till hälften skyld
 af skyarne; hon skakade sitt hufvud
 och lockigt hår till knäna flöt i vågor;
 hon redo stod; hon smög sig utför trappan;
 och lik en solglimt, bäfvande och skygg,
 emellan pelarraderna hon gled,
 och nådde porten, hvarest gångarn stod,
 af guldbroderadt purpurbetsel tyglad.

Så drog hon bort, i kyskhets hölj allena.
 Och rymden lyssnade i stilla vörndnad
 och sommarvinden vågade ej andas.
 Från borgens tak hon kände sig bespäjad
 af drakeföjlarnes förslagna ögon.
 Vid hästens hofslag skälfdde hon af skräck
 och kinden blossade vid gårdvarns skall.
 Ur murens rämnor såg hon ögon stirra,
 och husens gafflar, timrade fantastiskt,
 med tyst förvåning följde hennes färd.
 Men alt hon bar och drog sin kosa fram,
 tills genom murens gotiskt hvälfda bågar
 hon ängarne i sommargrönska såg
 och hvita fläderblommorna i skogen.

Då hem hon drog i kyskhet hölj'd allenast.
 Och se! en låg, en illa sinnad själ,
 Af tacklöshetens svarta lera danad,
 — ett föremål för alla tiders afsky —
 sig trodde omärkt kunna spåja henne;
 men förrn i handling han sin tanke satt
 hans lystna ögon mist för alltid synen.
 Så straffa de, de väldige där ofvan,
 som gifva ädla handlingar sitt skydd,
 det snöda bruket af en himmelsk gåfva. —
 Ej ondskan, anande hon red förbi,
 då på en gång den fräcka middagstimmen
 med tofslag hamrades från hundra torn.
 Men i sin kammare hon åter stod, —
 och trädde se'n i krona och i skrud
 till jarlens möte, räddade de arme,
 och vann i häfden ett odödligt namn.

Edv. Fredin.

17. Teateröfversigt.

Dora, och Fröken Hwassers début.

Den svenska teaterbesökande publiken visar i allmänhet icke synnerligt stort intresse för de nyheter som tid efter annan bjudas. Det torde därför icke vara så alldeles vanligt, att ett stycke emottages med så lifligt deltagande som Dora. Veckor, ja månader i förväg, berättades i tidningarna att Victorien Sardous pièce var att förvänta, att den var antagen till spelning och att i hufvudrölen skulle första gången uppträda den unga dottern till vår dramatiska scens prydnad och för-

nämsta konstnärinna. Débuten föregicks af rykten, anekdoter, notiser, med ett ord småsqualler från repetitioner och detta bakom kulisserna, som för profanum vulgus har ett så mystiskt intresse, och då den stora dagen ändtligen kom, blef det nästan en premièr i parisisk mening.

Nu har Dora väl ett par dussin gånger gått öfver tiljorna, och ännu allt jemt utöfvar hon sådan dragningskraft att publiken för hennes skull 3 à 4 gånger i veckan fyller teaterns salong. Detta kan ju icke tillskrivas hvarken nyfikenhet för piécen eller blott intresse för den nya debutanten; det är alltså dels i styckets innehåll, dels i uppsättningen och utförandet som hemligheten af denna ovanliga framgång skulle ligga. För dem som icke varit i tillfälle att sjelfva öfvervara en representation af Dora, torde det därför icke sakna intresse att i en kortfattad granskning, taga kännedom om detta alster af den bekante fransyske dramaturgen, sådant det på den svenska skådebanan framställer sig för oss.

Vid styckets början befinna vi oss i Nizza, hos fru markisinnan de Rio Zares, enka efter en förnäm spansk grand och general; men den med qvarlefvor af morgonens frukost och toiletter sedan nattens bal belamrade salongen, låter oss förstå att markisinnan och hennes dotter, fröken Dora, icke hafva synnerlig erfarenhet af ett ordnad husligt lif. Man får snart del af deras lefnadsöden genom markisinnans berättelse, i det hon hos en fransk deputerad, Favrolle, söker bistånd för att återfå en laddning gevär, uppbringade under sednaste krig. Dessa gevär äro hennes enda resurs att kunna gifva Dora en hemgift, och naturligtvis, utan hemgift ingen man!

Hela denna långa berättelse med Don Carlos, Espartero, drottning Christina, Narvaéz, pronunciamientos och revolutioner i ett komiskt virrvarr, är ett mästestycke, icke minst derigenom att man får en ganska tydlig bild af den pratsamma, lättsinniga något narraktiga, men i grund och botten genomgoda

gamla damen, som i samma andedrag uppradar familjens stolta anor och beklagar att kassan är tom, som gråter öfver mannens ömkliga slut och med moderlig fåfänga omtalar dotterns triumfer.

På samma gång finner man dock helt naturligt att den skeptiske parisaren skall tro sig ha råkat ut för ett par äfventyrerskor, men han tages ur sin villa af en vän från Paris, Maurillac som bekräftar sanningen af markisinnans uppgifter och öppet uttalar sin beundran för Dora. Favrolle varnar honom och begagnar tillfället att ingå på en mördande kritik öfver den internationella societeten på stället, hvaraf synes framgå att man blott undantagsvis bland dessa betitlade, dekorerade, sidenfrasande herrar och damer skulle påträffa någon, hvars föregående lefnad kunde tåla att framdragas i dagsljuset.

En rysk prinsessa, — en verklig österrikisk grefvinna, — understucken — samt en dito baron, — tvifvelaktig — infinna sig nu, grefvinnan för att undansmyga ett till Dora gifvet fotografi af en polsk flykting, prinsessan för att meddela hur hon lyckats fiska upp en rik ryss till man åt Dora. Han är half idiot, men det betyder föga; både prinsessan och modern, okunniga om Doras gryende böjelse för Maurillac anse detta vara ett godt parti, och mena att Dora bör ta sitt förnuft till fånga. Ryssen kommer och erbjuder utan omsvep fröken Dora sina rikedomar, sitt hjerta — men *icke* sin hand, då han redan förut är gift. Dora visar den oförskämde på dörren, omtalar till allas häpnad det skymfliga anbudet, tillägger utbristande i tårar att alla tro sig ha rätt att förolämpa två värnlösa qvinnor och nedsjunker på en stol, under det den tvifvelaktige baronen som har sina egna planer på de båda damerna, gnuggar händerna och ridån faller.

Andra akten föregår hos prinsessan i Versailles, och vi återfinna här Dora och hennes mor som prinsessans gäster, afvaktande utgången af gevärsaffären i Deputerade kammaren.

Den österrikiske baronen och spionen, von der Krafft, som snart funnit hur föga den beskedliga markisinnan förstått sin rôle af politisk korrespondent, hoppas på Dora och att denna skall gå in på hans vilkor som ett medel att rädda mor och dotter undan en misère, hvilken synes oundviklig om den äskade ersättningen för gevären uteblifver. Men Doras kärlek till Maurillac stålsätter henne mot baronens anbud, och slutligen oaktadt all falskhet, alla ränker, bjuder Maurillac henne sin hand. Då den politiserande prinsessan med den tröstlösa markisinnan återkommer från kammaren, hvarest allt hopp gått förloradt, mötas de af den glädjestrålände Dora som presenterar sin blifvande man.

Tredje akten för oss till bröllopsdagen och föregår i det unga parets bostad. Grefvinnan Zeika och baronen som lemnat kyrkan före de öfriga, hafva en liten tête à tête då grefvinnan berättar sin historia, idel synd, brott och elände — lägre kan en qvinna ej sjunka! En enda ljuspunkt glimtar fram, kärleken till Maurillac, som hon vårdat vid en ambulance under Paris belägring. Derför hatar hon nu Dora med svartsjukans hela raseri, och baronen, som genom en polisrapport från Wien redan förut lärt känna sin dam, lofvar henne guld och gröna skogar om hon lyckas undansnilla ett viktigt diplomatiskt dokument, anförtrodt åt Maurillac att medföra till Italien och som denne förvarar i sitt skrifbord.

De nygifta och bröllopsgästerna inträda, allt ordnas för bröllopsresan, och genom ett skickligt begagnande af omständigheterna, under förevändning att hjälpa till vid packningen, lyckas grefvinnan att få i sina händer Maurillacs nyckelknippa, sätter sig i besittning af dokumentet, men narrar tillika Dora att skriva ett par afskedsord till baron von der Krafft, och insmyger sedan dokumentet i samma kuvert, förseglar det samt aflägsnar sig.

I afresans ögonblick infinner sig Tekli, gratulerar den nygifte mannen utan att veta hvem hustrun är, och omtalar med harm huru han i Triest blifvit kastad i fängelse, förrådd genom det fotografikort han lemnat Dora. Mannens förtroende vacklar, nästa ögonblick upptäckes dokumentstölden. Bevisen hopa sig, resan uppskjutes, Maurillac och den allestädes närvarande vännen Favrolle skynda till Paris att söka återfå det dyrbara papperet.

Fjerde akten visar oss Dora som i timal väntat mannens återkomst, ensam på sjelfva bröllopsaftonen men ännu utan aning om de misstankar som drabbat henne. Omsider återkommer Maurillac och lyckas aftvinga von der Krafft det bref i hvilket han vet dokumentet vara gömdt, men Doras stil som han igenkänner, och äfven de i sig sjelfva oskyldiga ordalagen kombinerade med det inneliggande dokumentet lemna knappt något tvifvel öfrigt om hennes brottslighet. Det är redan sent och på mannens kallelse utträder Dora från ett inre rum, dubbelt förtjusande i déshabillé och utslaget här — för att mötas af de hopade anklagelserna. Utom sig öfver den förolämpande misstanken, nekar hon att rättfärdiga sig och efter en lång och plågsam scen mellan makarne, nedfaller hon afdånad under det mannen lemnar henne för att söka vanärens enda bot, döden.

Följande morgon har han dock tänkt bättre på saken. Sjelfmordet är ju blott en feghet, i kriget skall någon kula låta honom dö med heder, och han har sökt Favrolle för att meddela denne hur allt aflupit, bedja honom sörja för Dora och lemna fördenskull adressen på sin bankir. Men grefvinnan Zeika vill också veta huru hennes hämndplaner lyckats, afvaktar Maurillacs bortgång för att under en förevändning inställa sig hos Favrolle, letar i dennes papper, finner adressen och slutar deraf hur allt gått. Favrolle, för hvilken grefvinnans visit synes misstänkt, har fäst sig vid en ovanlig stark

parfym som grefvinnan begagnar, igenkänner denna bland sina papper, och då han hela tiden trott Dora oskyldig, slår honom tanken att grefvinnan torde ha sin hand med i allt detta. Dora och markisinnan som, oroliga öfver Maurillac, nu äfven söka hjälp hos Favrolle, lemna upplysningar hvilka ställa hennes brottslighet utom allt tvifvel, och nu gäller blott att få henne sjelf att bekänna. Detta lyckas, sedan grefvinnan ända till vidrighet men förgäfvdes uppjudit hela sin tjuvningsförmåga att beveka Favrolle, dels genom hotelser, dels genom ett bedrägeri. Favrolle låter henne tro att han i ett försegladt bref kommit i besittning af den omnämnda polisrapporten och förtviflad, fruktande att se hela sin nesliga historia känd af Maurillac, erkänner grefvinnan att hon drivven af svartsjuka icke blott stulit dokumentet utan äfven vändt alla misstankar på den oskyldiga Dora. Favrolle pekar betydelsefullt på den öppna dörren, Zeika får gå, förkrossad under Doras förlåtelse och de öfrigas förakt, allt förklaras, alla omfamna hvarandra och ridån faller.

Det är som man finner icke små anspråk som ställas på skådespelarne, icke minst därför att karakterer, situationer, åsigter, allt är så genomgående fransyskt, att vi nordbor stundom hafva svårt att rätt sätta oss in deri. Så t. ex. då förf. låter Dora säga om modern att »hon har sina små egenheter, men hon är så god, så öm, så *redbar*» — och man nyss bevittnat hur hon genom osanningar söker bedraga sina fordrings-egare, hört henne erkänna hur hon och dottern lefvat på skuld, hur de lemnat sina kappsäckar i pant på hôtelen m. m. Likaså framställes Favrolle som den personifierade hedern och ädelheten, men icke dess mindre försmår han ej att tilltvinga sig den eländiga Zeikas bekännelse rentaf genom ett bedrägeri; det föregifna brefvet med polisrapporten innehöll nemligen rent papper. Äfven den stackars prinsessan behandlar han

föga värdigt, karakteriserar henne frånvarande som en toka, men narrar henne ständigt med gyckel, smicker och tomt prat, och stadfäster henne så i den inbillade tron på sitt inflytande.

Detta Favrolles beteende framträder så mycket mera som med undantag af de båda älskande, han, den uppoffrande, redlige vännen är nära nog den enda person i stycket som icke är antingen löjlig eller dålig, och om man vid dess slut icke kan neka att man haft en underhållande afton så kan man icke heller dölja för sig att man tillbragt den i temligen dåligt sällskap. Erkännas bör dock att hr Fredrikson med vanligt mästerskap framställer den elegante parisaren och att han äfven i styckets *mise-en-scène* visat sig fullt hemmastadd i salongsverlden. — Hr Törnqvist gifver en god bild af den ädelsinnade, varmhjertade Maurillac och blifver i scenen med hustrun verkligen rörande genom sin förtviflade strid mellan kärleken och hedern — men en *fransk* ädling är han väl knappast. Fru Kinmanson firar en sann triumf i markisinnans rôle; hon har förstått undvika den svåra klippan att blifva simpel i st. f. godmodig och hennes friska komik är en obeskrifligt välgörande hvila från de många känslostormande scenerna. Fru Hvasser har i grefvinnan Zeika en stygg rôle, och hon icke blott avslöjar dennas infami med nästan hemsk realism, hon låter oss alltigenom ana att titel och ställning äro lånade, att gatans och fängelsets smuts ligger tätt under den sminkade ytan, som t. ex. i den nämnda scenen med Favrolle. Märkliga äro i alla fall de ord hon yttrar om den skuld samhället har i hennes beklagansvärda öde, och det är den genialiska framställningens förtjenst om man åtminstone betänker sig ett ögonblick förr än man bryter stafven öfver en Zeika och hennes olyckliga systrar.

Den välmenande prinsessan som vill hjälpa alla och som drömmer om att styra deputerade kammaren och störta ministären med en vink af sin solfjäder, har deremot i fru Strind-

berg fått en mindre lämplig representant och man kan undra hvarför den icke alldeles obetydliga rôlen blifvit anförtrodd åt den som ännu borde ha' åtskilligt ogjordt i elevskolan. De kantiga gesterna, det meningslösa stirrandet, det brådstörtade uppläsandet af lexan, sjelfva hennes entré som skjuten ur en kanon tvärs öfver scenen ned i en soffa, lemna bevis härför. Man tänke sig blott hvilken ståtlig Furstinna Fröken Åberg skulle visat oss!

Vi hafva gömt det mest intressanta till sist: Fröken Hvassers Dora, och vi kunna icke annat än instämma i de många loford som kommit henne till del. Utan att vara egentligen vacker, har hon ett särdeles intagande yttre, själfulla ögon, smärt fin växt och en djup rik stämma, någon gång påminnande om modrens, men utan några imiterade tonfall. Spelet är varmt och tilltalande samt gifver detta intryck af samlad kraft, af att något finnes qvar inombords som är så sällsynt hos debutanten. Det är hufvudsakligen i det ständiga vridandet af den illa behandlade näsduken, som man märker spår af en lätt förklarlig, nervös oro. Litet mera måtta i armrörelserna i passionerade ögonblick, skulle ock vara att anbefalla. Det skall blifva af stort intresse att återse Fröken Hvasser i en annan rôle; denna synes oss kräfvä en fullt utbildad skådespelerska och uppgiften är i sanning icke lätt att framställa skiftningarna mellan den ljufva, liljerena, älskande ungmön, den eldiga stolta spanjorskan, den efter familjelifvets trygga hamn längtande qvinnan, och den bland alla slags tve tydigheter hemmastadda verldsdamen. Att Fröken Hvasser lyckats så som hon gjort, är ett talande intyg på hennes stora begåfvning och egnadt att gifva de bästa förhoppningar för framtiden.

Vi hafva betonat det egendomligt fransyska i hela stycket och ett karakteristiskt litet drag kunna vi till slut icke förtiga nemligen Doras förvåning och förtjusning då Maurillac

af sin kärleksförklaring gör ett frieri. Han, mannen, drager sig med en viss känslans blyghet tillbaka, vill dölja de älskandes nyfödda lycka för det inträdande sällskapet; hon deremot, kan ej nog skynda att kungöra deras förlofning — och visar således, troligen emot förf:s mening, att »la chasse au mari» ändå kastat litet stoft på liljebladen.

Någon tid härefter hade vi nöjet att återse Fröken Hvasser i hennes andra debutrol som Anna i Danicheffarne — en uppgift som måhända bättre lämpade sig för en så ung adept i konstens tempel, och som hon också visade sig vara fullt vuxen. Pjesen är icke längre någon nyhet och torde till sitt innehåll kunna antagas vara känd; men dess egendomliga innehåll förfelar dock aldrig att göra intryck. Dessa främmande karakterer och situationer med de besynnerliga konflikter som bland dem uppstå, dessa halft otroliga seder och bruk från en visserligen flydd men dock så nära liggande tid, blifva, skildrade på modernt fransyskt salongspråk för oss ändå mera svårfattliga och man känner sig böjd att instämma med fransmannen Taldé, som slutar stycket med dessa ord: »Om jag berättar det här hemma skall ingen tro mig!» — Taldés uppgift tyckes för öfrigt vara den forngrekiska korens, att gifva ett slags löpande kommentar till stycket, att gifva uttryck åt åskådarnes undran och med sin fransyska ésprit något förmed lade skärande kontrasterna.

Emellan den jernhårda Grefvinnan och den intriganta Prinsessan å ena sidan, samt den nästan alltför helgonlike, svärmiske kusken Osip å den andra, stå Anna och Wladimir med de rent menliga känslorna af kärlekshopp, sorg miss-tröstan och glädje som vi alla igenkänna. Vi hysa deltagande för den ödmjuka älskande Anna, men vi undra ingalunda att hon dukar under i striden mot herrskarinnans tyranniska vilja. Fröken Hvasser lyckades ojemförligt bättre än företrädarinnan

i rôlen vid framställandet af Annas förtviflan öfver det tvungna giftermålet, och den långa pinsamma scenen mildrades betydligt och vann derjemte i sanning och kraft, då Fröken Hvasser i stället för att med tårar och konvulsiviska gester släpa sig från den ena till den andra, först likasom stelnar af fasa och sedan efter några hopplösa blickar på grefvinnan, nedfaller vid bordet, — en ställning hvori den smidiga behagfulla figuren i den hvita bruddräkten, äfven framstod till största fördel.

I scenerna med Osip i tredje akten kunde möjligen litet mera friskhet och lif inläggas. Anna är ju dock så ung, kan ej sörja ständigt, omgifven af musik, blommor och mannens trogna vård. Men för öfrigt är Anna en ljuf, älsklig, ren företeelse, som äfven i tanken på egen lycka ej glömmer andras sorg, och i striden mot älskarens böner, då allt hopp tyckes vara ute, dock låter oss ana mera än se huru djupt hjertat lider. Rôlen tyckes oss ligga ovanligt väl för Fröken Hvassers skaplygne och begåfning, och hon återgifver den på ett synnerligen tilltalande sätt.

Bland de öfriga medspelande hafva äfven några ombyten skett. Hr Törnqvist är en varm ehuru kanske något för litet hurtig grefve Danicheff. Hr Brander har öfvertagit Taldés rôle efter Hr Fredrikson och ehuru han icke kan mäta sig med den senare i replikens snabbhet och elegans, ehuru han naturligtvis ännu har mycket att lära innan han kan representera en fransman i en salong, som uppvaktar damerna, berättar historier, säger bonmots och föröfrigt samlar alla intrigens trådar i sina händer, så vore det orättvist att neka honom ett visst erkännande, dels för hans bemödande att korrekt och ledigt säga sin rôle, dels för hans hållning i allmänhet, som icke saknar en viss nobless och som gör ett behagligt intryck. Med fortsatta allvarliga studier torde Hr B. hafva en vacker framtid på vår scen.

Fru Hvasser har i Grefvinnan Danicheff erf af sina mest framstående rôler och har af den cyniska gamla damen skapat en präktig typ, isynnerhet i första akten. I Prinsessans salong deremot skulle vi önskat se något mera af den forna hof-damen den firade skönheten från den stora Katarinas tid. Hon är här icke omgifven af idel hundar och papegojor, af servila underhafvande, hon vill dessutom intaga, och om hennes röst kunde då blifvit mjukare, hennes småleende mindre hånfullt, hennes stolta hållning mera böjlig så skulle karakterens sanning vunnit derpå. Likaså i sista akten då hon nödgats gifva vika och samtycka till sonens giftermål med en f. d. lifegen — en omkastning så oerhörd att den *måste* djupt inverka på en sådan qvinna som Grefvinnan. Det är möjligt att rôlens ordalag icke antyda någon förändring, men en så utmärkt konstnärinna kan ju tala äfven utan ord.

Fröken Åberg är elegant, vacker och kall, — och här är det förträffligt på sin plats att leendet ligger blott på läpparna, att det förtjusande uttrycket bäres blott som en mask. Den beräknande Prinsessan glömmet sig aldrig och då hon faller tårar är det harmens och raseriets, ej smärtans och bedröfvelsesens — en skiftning som dock icke nog betonades. Fru Kinmanssons Baronessa borde försöka att icke vara till den grad *comme-il-faut*, icke tala så tillspetsadt charmant att man äfven med ansträngning icke hör hvad hon säger, hvarför ock hennes exposé af det ryska salongslifvet går till större delen förlorad. Smakfulla toiletter, vacker figur och en prydlig yttre apparition äro visserligen förträffliga men de äro icke allt, icke ens hufvudsak, och förmå icke ersätta den totala bristen på natur, hvilken icke borde kunna anmärkas hos en af våra mest använda och med rätta värderade skådespelerskor.

Styckets utstyrsel tyckes denna gång något mindre soignerad än vid första uppsättningen, likasom och hela stämningen var något matt såväl på scenen som i salongen. Alla

längta efter något nytt nu då vårens ljusa dagar kommit och om ryktet talar sanning äro äfven ett par större dramatiska nyheter att förvänta, före säsongens slut. Vi hoppas att med dessa få göra bekantskap och skola om denna befinnes angenäm icke underlåta att i vår tur presentera dem för Tidsskriftens läsare.

Teatervän.

18. Den torra grenen.

Nu fläktar vårluft i skogens grenar,
 Nu smälter isen på fält och renar,
 Nu vaknar lifvet, nu svälla knoppar
 På hvarje buske, nyss kal och arm.
 En gren, en enda, är torr förblifven
 Och kal och öde och öfvergifven,
 Fast vårregn stänkt den med ljumma droppar
 Fast solen kysst den så sommarvarm.

Kan lif och friskhet den så sig vägra?
 Kan vinterköld öfver våren segra?
 Skall grenen vissna försmådd i gruset,
 Från vårens härlighet evigt dömd?
 Nej, finns af lif blott en enda gnista,
 Då måste slutligen skalet brista
 Och solen locka den kraft i ljuset
 Som i dess innersta djup låg gömd.

Du arma, vissnade menskohjerta,
 Som frusit bort under köld och smärta
 Och glömt att älska och tro och hoppas
 Och trotsar kärlekens ljusa makt:
 Har du af lif blott en enda gnista

O! då skall här också skalet brista
 Och vårens fullaste fågning knoppas
 Der allt var härjadt och ödelagdt.

Arla.

19. En liten solglimt

(Saga)

»Nej, nu skall jag fram! Jag låter ej längre stänga mig inne», sade solstrålen till den mörka molnväggen. »Släpp mig igenom. Jag känner på mig, att de behöfva mig der nere på jorden, att de längta efter mig, både menniskor, djur och växter.»

»Inbilske narr», svarade molnväggen, och hon var glad att få ett tillfälle att säga så, ty hon, som alltid var allvarsam, ja ofta gret, föraktade naturligtvis solstrålen, som bara log. »Inbilske narr, hvad skulle du väl dernere att göra? Vet du ej att jorden är en jämmerdal och att tårar bättre än leenden anstå dem, som lefva der?»

»Ja, kanske det är sant, fast jag ej förstår det», svarade solstrålen; ej därför att han trodde så, men han var listig och visste, att det bästa medlet, att få sin vilja fram, plär vara att synas gifva vika. »Jag skulle dock bra gerna vilja titta dit ner ett litet grand — bara af nyfikenhet.»

»Nå ja, det kan du väl få, fast det är barnsligt. — Kom och se!»

Molnväggen öppnade ett litet titthål. — Solstrålen hoppade genast dit.

»Det ser verkligen dystert ut der nere! — Men just därför kanske jag kunde vara till nytta. — Adjö tant Grå!»

Vips var han ute och borta!

»Stackars människor, här är ju kallt och dystert som i ett grafhvalf», sade solstrålen och lyste dervid varmt och innerligt. »Ej ett grässtrå på den frusna marken; ej en knopp på träden, ingen enda liten fogel, som sjunger! — Hvad jag är glad att jag kommit!»

Han gled öfver den grå marken och kysste den ömt. Se! liksom genom ett trollslag höjde tusen små grässtrån sina blyga hufvuden. Han smekte trädens torra grenar och strax kommo knoppar fram. Der satt, gömd i en vrå, en liten frusen fogel med hufvudet under vingen. Solstrålen öfvergöt honom med sin värme, och den lille höjde sitt hufvud och slog en klar drill. »Nu är våren här! Gud vare lofvad», jublade han.

»Ja», sade solstrålen, »nu är våren här. Jag tror, att jag kan telegrafera till lärkorna, att de komma hem;» och han hoppade upp på telegrafträden.

Hvad han förändrade allt, den verksamme solstrålen: mörker, köld och död till ljus, värme och lif.

»Hon hade allt orätt, tant Grå», sade solstrålen. »Jag ser på deras anleten, att människorna tycka bättre om det sköna och ljusa, än om det mörka och glädjelösa. — Hvad manne hon tänker om hvad jag gjort?» — Han såg upp, men molnet var borta; öfver honom höjde sig himlen klar och blå. »Hon sprack visst af förargelse; det var också det bästa hon kunde göra! — Jag undrar, om det fins någon människa, som ser med så sneda ögon på våren, som hon gjorde.

Men nu har jag lust att se mig om litet i verlden. Jag skall fara ut och resa. Man får så trånga åsigtter af att ständigt förblifva på samma plats.»

Sagdt och gjordt. Solstrålen begaf sig ut i den vida verlden för att se hvad man der tänkte om våren.

Vid stranden af en klar blå sjö, bekransad af ljusgrön skog, låg en ståtlig herrgård. Der var allt lif och rörelse,

från dagsverkarne, som körde plogen på de närliggande åk-
 arne, ned till flugan, som, nyss uppväckt ur vintersömmen,
 surrande, dansande menuett på hästens hufvud och gaf denne
 skäl att betvifla, att på jorden fans rättvisa, då der fans flugor.

På vägen, som ledde mellan fälten, stodo en man och
 ett barn, godsherrn och hans son.

»Se», sade mannen och sträckte ut handen öfver nejden,
 »nu har våren åter kommit till vårt land. — Nu lägges fröet
 ned i jorden, i förhoppning om att det skall spira upp och
 gifva oss god skörd och mycket bröd. — Jag tror det blir
 ett godt år, men vi få se till hösten.»

»Här är också våren», sade solstrålen — ty det var han,
 som såg allt detta — och lekte skälmskt med gossens ljusa
 lockar. »Här fins mark att beså och skörda, men vi få se
 till hösten.» — Så flög han vidare.

Ett stycke derifrån låg en fattig koja, med låga, sneda
 fönster, hvori mången ruta blifvit ersatt med gamla trasor.

»Hvad kunna väl de menniskor, som bo här, tänka om
 våren», undrade solstrålen, »det måste jag se». Han flög dit in.

En blek mager qvinna, på hvars ansigte armodet tryckt
 sin stämpel, satt och spann; på golfvat lekte ett par trasiga barn.

»Se solen», sade qvinnan och log; »välkommen! Nu slippa
 vi frysa längre.»

»Nu blir skogen snart grön», ropade ett af barnen, »och
 smultron och blåbärstiden kommer.»

»Du hade orätt, tant Grå», sade solstrålen. — »Farväl så
 länge! Snart kommer jag tillbaka och vårdar smultronblom-
 morna åt er!»

Präktigt och glittrande utbredde sig det vida hafvet.
 Vågorna dansade muntert i solskenet och stänkte sitt hvita
 skum mot bränningarne.

»Den långa vintern är ändtligen förbi», sade en sjöman,
 som stod vid stranden. »Nu börjar åter mitt fria, muntra lif

på sjön. — Jag är glad att få taga afsked af landbacken; den är som ett fängelse för mig.»

»Jag har sett mycket af verlden», tänkte solstrålen; »jag har sett många människor, både rika och fattiga. Alla tycka de om våren. Det är förhoppningarnes tid, säga de alla. Men det fins människor, som ej hafva några förhoppningar mer. Hvad tänka de om våren? — Det måste jag veta. — Jag skall fara till en stor stad; der finnas nog de, som lida.

Solstrålen behöfde ej söka länge. Efter att hafva tittat in i några fönster, fann han snart ett rum, der plågan bäddat sitt läger, och döden stod vid dörren, färdig att inträda.

»Hon är blek, men hon har vackra rosor på kinderna», tänkte solstrålen, då han sväfvade in i rummet och belyste den lidande qvinnan, hvilkens insjunkna ögon än riktades på honom och den blå himlen, från hvilken han kom, än på de bedröfvade ansigtana rundt omkring bädden.

»Sörjen ej så djupt öfver att jag måste gå bort, mina kära», hviskade hon slutligen med matt och af hosta afbruten röst. Jag är ej rädd för att dö. — Den klara, blå himlen, den ljusa solstrålen, våren, som kommit, ingifva mig ljufva förhoppningar. — Allt skönt på jorden är ju blott ett svagt återsken af lifvet deruppe. Då våren här kan vara så outsägligt härlig, huru måste då ej den eviga våren vara!»

»Den eviga våren», sade solstrålen, och hans sken blef nästan bländande, »det var det vackraste ord jag någonsin hört. — Här vill jag stanna så länge jag kan — En evig vår! Der skulle jag vilja lysa!»

20. Ett möte af skolvänner

egde rum i Stockholm d. 17 Mars 1879, på inbjudning af Red:n af Tidskrift för hemmet, i ändamål att öfverlägga rörande det missgrepp i vår skolorganisation, som framhålles i 1:sta uppsatsen af vårt föregående häfte, och i följd hvaraf våra småbarnsskolor, flickskolor, qvinliga slöjdskolor m. m. stå *uteslutande* under *manlig* uppsigt och kontroll.

Efter en diskussion — i hvilken deltog Fru *S. Adlersparre*, D:r *O. v. Feilitzen*, Miss *Lord*, Fru *Fr. Linnell*, Folkskole-Inspektorn Hr *E. Beckman*, Doktor *Humble* och Ryttmästaren *v. Koch*, och hvarvid bland annat framhölls omöjligheten för män att rätt bedöma arbetet i sy- m. fl. skolor, olämpligheten af att qvinliga arbetskrafter, vare sig inom skolan eller andra verksamhetsområden, lemnades utan all qvinlig ledning, nyttan af att nya verksamhetsområden öppnades för bildade qvinnor, som kunde medföra ett närmande olika klasser emellan m. m., äfvensom det faktum betonades, att *nuvarande lag ingalunda lägger hinder i vägen för qvinnans inväljande i skolråd* — förenade sig de närvarande om följande resolution:

Det är önskligt

att bildade qvinnor taga del i ledningen och öfvervakandet af all sådan verksamhet, som tar i anspråk qvinliga arbetskrafter, företrädesvis den som har de små barnens och den qvinliga ungdomens uppfostran till mål;

samt att

en reform i detta syfte kunde i första rummet bringas till stånd på skolans område, i det att äfven qvinliga ledamöter inväljas i skolråd och skolstyrelser.

21. Boköfversigt.

Af de *vetenskapliga skrifter* som under året blifvit oss tillsända nämna vi främst *Ur vår tids forskning*, Dr *Hildebrands* skildring af *fyndnen i Troas och Homeros Troja* af stort intresse för alla som älska att följa den fornhistoriska granskningens härtåg. Vidare påpeka vi det populära verket *Vetenskap för alla* h. 10—12 innehållande korta och lättfattliga uppsatser i fängslande form åtföljda af upplysande bilder. Äfven ett norskt arbete: *Naturen, illustr. Maanedskrift for popul. Naturvidenskab* utg. af *H. Reusch* förtjenar all uppmärksamhet och torde gifva den sakkunnige tillfälle till märkliga jämförelser mellan svenska och norska företag af detta slag.

Från *litteraturhistoriens* område hafva vi att nämna Prof. *Fryxells* berättelser, 45:te delen, *J. A. Kjellman Göransson* af *E—d* samt *R. Hjärnes* rikhaltiga skildring af *Götiska förbundet och dess hufvudmän*, del 1, *E. G. Geijer*. Sistnämnda arbete torde komma att intaga en af de främsta platserna i den ännu temligen fattiga historien öfver vår andliga kultur och dess bärare, och skall dess förf. säkert, af hvar och en som i Geijer ser en af de främsta och yppersta af dessa bärare, erhålla en varm tack för den lefvande bild han gifvit oss af honom.

Af *historisk litteratur* erinra vi om det stadigt fortgående verket öfver *Sveriges historia* med illustr., hvilket väl må sägas fylla en lucka i vår litteratur och hvilket ej borde saknas på bokhyllan i något hem eller någon skola, samt om *Den kristna kyrkans historia* af *Fr. Hammerich*, öfvers.

De populära handböckerna: *Familjeboken*, illustr. konversationslexikon af *N. Linder*, samt *Illustrerad ordbok öfver näringsämnen och handelsartiklar*, fortgå oafbrutet och skola, som vi hoppas, snart göra sig outhärliga i vidsträckta kretsar.

Af *pedagogisk litteratur* påpeka vi, *Valda tal af Cicero* öfvers. af *J. Centervall* h. 1; *Kapt. Törngrens*, af våra läsare delvis redan kända, anvisningar till *Fria lekars* ordnande för skolungdomen; en *Handbok i aquarellmålning* af *F. Jønnicke*, förordad af Prof. *Wallerander*, samt *Den kristliga skolan* af *L. Naville*, öfvers.

Af *ungdomslitteratur* anbefallas *Albert Normans Ungdomens bok*, (gossarnes lekar) samt en samling svenska folkvisor och lekar, ord och melodi, utgifna af *A. E.* under benämningen »*Från berg och dal*» och till hvilka vi torde återkomma.

Af sociala frågor torde den »*Om eder och edgång*,» behandlad af den frejdade signaturen *C. F. B.*, ställa sig främst, hvarjemte vi såsom ett kuriosum af högst blandad beskaffenhet nämna *Aasta Hanstens* »*Kvinden skabt i Guds Billede*.»

I *konsthistoria* har kommit oss tillhanda *Hr G. Göthes* intressanta öfversigt af *Nationalmusei tafvelsamling*.

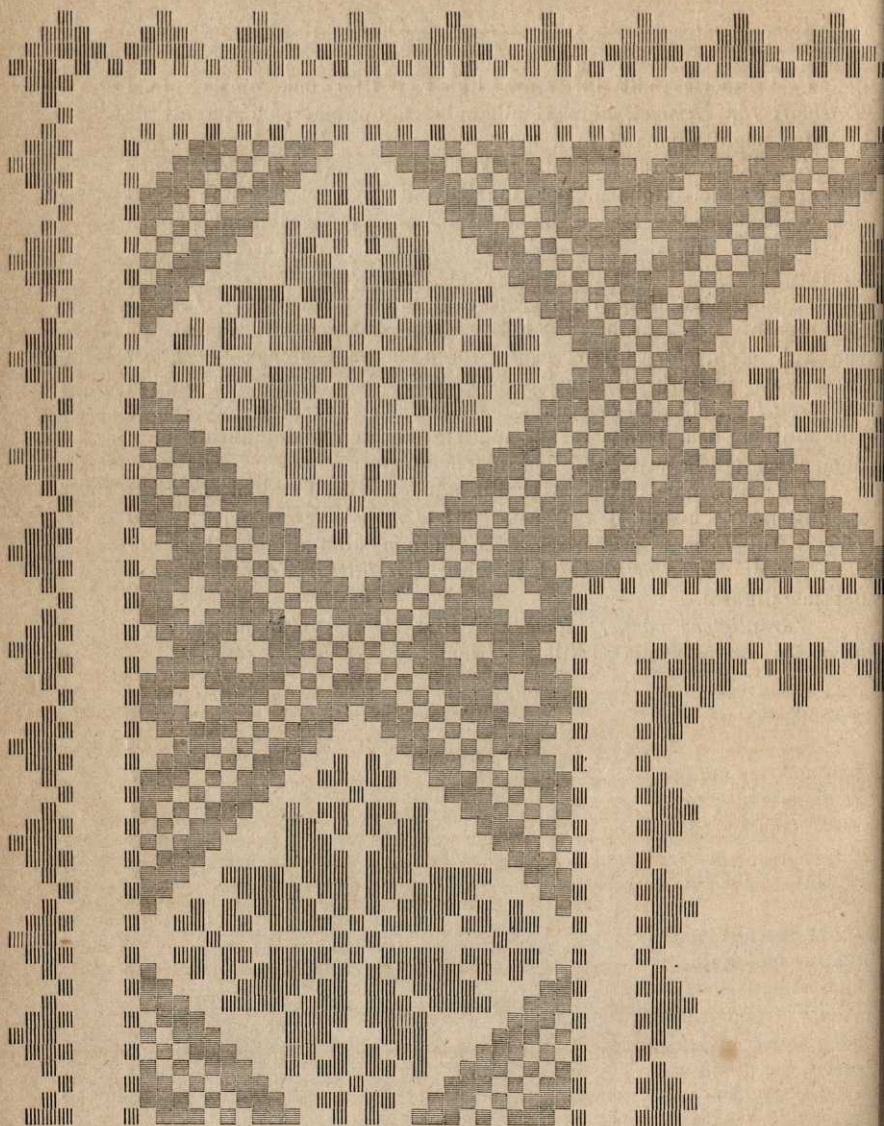
Af *periodisk litteratur* nämna vi: 17:de och den började 18:de årg. af *Teologisk tidskrift*, innehållande många märkliga och upplysande artiklar, vittnande om att tidskr. uppbäres af friska krafter med öppet sinne för många af tidens mest aggende spörsmål. Vidare erinra vi om Professor *Estlanders* »*Finsk Tidskrift*» såsom den enda *literära* tidskrift vi f. n. ega på svenska språket, och hvars senare häften företrädesvis utmärka sig genom synnerligen intressanta uppsatser rörande svenska och finska historien. *Eira*, vår enda tidskrift för *helso- och sjukvård*, förtjenar en allmän spridning äfven utom fackmännens krets. *Läsning för folket* har i sina sista häften några synnerligt goda uppsatser. *Sanningsökaren* fortsätter sitt sökande, och under benämningen »*Läsning för Hemmet*» har *J. E. Kjellberg* börjat utgifva en serie biografier och

skildringar af uteslutande religiös riktning, hvilka torde finna många läsare. Med anledning af åtskilliga förvecklingar, föranledda af denna skriftseries allt för stora likhet i titel och omslag med *Tidskrift för Hemmet*, göra vi allmänheten uppmärksam på att de ej hafva något samband med hvarandra.

Af skönlitteratur ha bl. a. kommit oss tillhanda »*Fria ord*,» utg. af Publicistklubben, och innehållande mångt flygande skämt och mångt ord af värde, bland hvilka senare vi särskildt påpeka fru Langlets uppsats. *Kristoffer Walkendorff och Hanseaterne*, Historisk skuespil i fem handlinger af *Magdalene Thoresen*, är ett arbete, som utan fråga ingifver mycket intresse, men som, skrifvet för scenen, och såsom vi hört, äfven antaget att spelas på vår kgl. scen, först från scenen torde kunna bedömas. — *Ernst Lundqvists* proverb och lustspel: *Vingåkersbruden, Mellan barken och trädet* m. fl. röja den unge författarens goda anlag för scenisk komposition och torde väl lämpa sig för den bland nutida ungdomsnöjen alltför mycket förbisedda hemteatern.

Till slut har blifvit oss tillsändt ett rikt urval af öfversatt skönlitteratur, hvaraf den franska förf. *H. Grévilles* romaner, *Paul Heyses* till formen mästerliga men till innehållet ofta haltlösa noveller, samt *Fr. Spielhagens* berättelse, *På slättbygden*, torde vara det märkligaste.

Värnpligtens vänners senaste skrifter »Om fruktan för vapenöfning», m. m. anbefalla vi till fosterlandsvännens behjertande.

||| Rött. ■ Blått.

Mönster efter en skånsk bänkdräkt, af Handarb. Vänner användt med den vackraste verkan till borddu Gardiner, fot-täcken m. m. Kan återgifvas så väl med "opphemta" (väf och söm) som med korsstyng, tv söm, krabbasöm m. m. i två eller flera färger. Material fås hos Handarb. Vänner.